

KANSALLIS- KIRJASTO

Uusi organisaatio – mitä väliä!
Miniatyyrien maailma
Verkkokirjat pakettiin
Mikäs kirjan tappaisi

KANSALLIS- KIRJASTO

PL 15 (Unioninkatu 36)
00014 Helsingin yliopisto
Sähköposti: kk-tiedotus@cc.helsinki.fi
Telefax 191 22581
52. vuosikerta

Toimitus:
Päätoimittaja
Esko Rahikainen
(09) 191 22722
esko.rahikainen@helsinki.fi

Toimitusneuvosto:
Dorrit Gustafsson, pj.
Päivi Jokitalo
Anne Nikula
Sinimarja Ojonen
Esko Rahikainen
Mika Salokangas
Marja-Liisa Seppälä

Taitto:
Pentti Järvinen

Digitointi ja kuvankäsittely:
Kari Timonen

Osoitteenmuutokset:
Kristiina.a.nieminen@helsinki.fi
(09) 191 22720

Kansalliskirjasto-lehti verkossa:
[www.kansalliskirjasto.fi/yleistieto/
kkehti/html](http://www.kansalliskirjasto.fi/yleistieto/kkehti/html)
www.lehtiluukku.fi

Artikkelit luettavissa myös
ELEKTRA-tietokannassa
www.kansalliskirjasto.fi/elektra

Erikoispaino Oy
Helsinki 2010

Sisällys 2/2010

- 1 **Kansalliskirjaston kansainvälinen toiminta**
- 2 **Internationell verksamhet vid Nationalbiblioteket**
Kristiina Hormia-Poutanen
- 3 **Ajankohtaista**
- 4 **Uusi organisaatio – mitä väliä?**
Liisa Savolainen
- 10 **Aineistonvalintaa verkkoarkistoon**
Aija Vahtola
- 14 **Vanhoja aikakauslehtiä digitoitu asiakaskäyttöön**
- 17 **Kansalliskirjasto digitoi Turun akatemian väitöskirjat**
- 18 **Kirjastopalveluja yhdessä:
Kansalliskirjaston ja kirjastoverkon yhteistyö**
Koonnut Päivi Jokitalo
- 23 **Miniatyyrien maaginen maailma**
Minna Luoma
- 28 **Uusi lukemiskulttuuri 1700-luvun Suomessa**
Cecilia af Forselles
- 30 **Pannaanko verkkokirjat pakettiin?
– e-kirjojen hinnoittelumallit ja tarjonta**
Paula Mikkonen
- 33 **Sähkökirjasta oppia ja iloa**
Inkeri Näätsaari
- 36 **E-böcker och strömmande ljudböcker enligt model Elib**
Leif Storbjörk
- 39 **E-kirjojen lukulaitteet Turun kaupunginkirjastossa**
Anja Laine
- 42 **Miksi e-kirja ei myy?**
Outi Sisättö
- 44 **Ei merta edemmäs kalaan –
Bibliotheca Baltica avaa yhteyksiä Itämeren alueen kirjastoihin**
Irma Reijonen
- 50 **Suomalaisia kasvu-nimejä
Reinholm, Gottlund ja Lönnrot kasvinimistön kokoajina**
- 56 **Kansalliskirjastossa keskusteltiin arvoista**
Hannele Isokangas
- 58 **Yleisradion sävellyskäsikirjoitukset Kansalliskirjastolle**
Petri Tuovinen
- 61 **Mikäs kirjan tappaisi. kirja nyt ja tulevaisuudessa**
Inkeri Pitkäranta
- 63 **Näyttelyt ja tapahtumat**

Kansi: Kansalliskirjaston kokoelmissa on toinen toistaan kiinnostavampia ja hienompia eläin- ja kasvitieteen kuvateoksia. Räyskiä e-lukulaitteen näytöllä. J. F. Naumann: Ueber den Haushalt der nordischen Seevögel Europas. 1824

Kansalliskirjaston kansainvälinen toiminta kirjastoverkon ja tiedeyhteisön palvelujen kehittämisessä

Suomen innovaatiojärjestelmän kansainvälisen arvioinnin suosituksissa nostetaan vahvasti esiin kansainvälisen vuorovaikutuksen merkitys. Miltä kansainvälisyys näyttää Kansalliskirjaston toiminnassa?

Kansainvälinen vuorovaikutus on osa arkea niin ajankohtaisten kirjastopoliittisten kysymysten ratkaisuisa kuin palvelujen kehittämisessäkin. Yhtenä lähiaikojen esimerkkinä kansainvälisen yhteistyön käytännön merkityksestä voi mainita eduskunnan sivistysvaliokunnalle laaditun lausunnon *Europeana-portaalin* (www.europeana.eu) kehittämisestä. ”Europeanan next steps-kehittämissuunnitelma” oli kommenttikierroksella Euroopassa loppuvuodesta 2009 ja muun muassa LIBER (The Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche) antoi suunnitelmasta lausuntonsa. LIBERin lausunto oli hyvä pohja Kansalliskirjaston valmistelussa ja antoi eurooppalaista perspektiiviä lausuntoon.

LIBER edistää mm. avointa tieteellistä julkaisutoimintaa, selvittää tutkimusdatan hallintaan liittyviä kysymyksiä, edistää tiedonsaantia kehittämällä digitointi- ja pitkäaikais säilytyslinjauksia sekä tekijänoikeusratkaisuja. LIBER on solminut yhteistyösuhteita keskeisten eurooppalaisten ja kansainvälisten kirjastosäätiöiden ja avainhankkeiden kanssa.

Kirjastopalvelujen kehittämisessä kansainvälinen yhteistyö on läsnä monin tavoin. Avoimeen lähdekoodiin perustuvan DSpace-julkaisuarkiston (open source software) kehittämistyötä tehdään kansainvälisessä kehittäjäyhteisössä. Kirjastojärjestelmiin ja Nelliin (National Electronic Library Interface) liittyvässä työssä järjestelmätoimittajan tarjoamat yhteiset kehittämisalustat ovat aktiivisesti käytössä. Verkkoaineiston hankinnassa kansainväliset linjaukset ja periaatteet vaikuttavat siihen, että saadaan aikaiseksi mahdollisimman hyviä sopimuksia.

Ulkomaiset työntekijät antavat oman lisävärinsä kansainvälisyyteen. He tuovat työyhteisöön hyödyllistä osaamista ja erityisesti aiemman kokemuksensa tehtävien ja prosessien organisoinnista omissa kulttuureissaan.

Kansainvälinen yhteistyö on välttämättömyys ja työn suola. □

Kirjoittaja on Kansalliskirjaston Kirjastoverkkopalveluiden johtaja.

Utvecklandet av biblioteksnätverket och tjänster för vetenskapssamhället – internationell verksamhet vid Nationalbiblioteket

I rekommendationerna i den internationella utvärderingen av Finlands innovationssystem betonas i synnerhet betydelsen av internationell samverkan. Hur ser den internationella verksamheten ut vid Nationalbiblioteket?

Internationell samverkan är en del av den dagliga verksamheten när det gäller att lösa aktuella bibliotekspolitiska frågor och att utveckla bibliotekstjänster. Ett färskt exempel på det internationella samarbetet är ett utlåtande till riksdagens kulturutskott om utvecklandet av portalen *Europeana* (www.europeana.eu). En utvecklingsplan, ”Europeana – next steps”, var på kommentarrunda i Europa i slutet av 2009 och bland annat LIBER (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche) inkom då med ett utlåtande. LIBERs utlåtande var ett utmärkt material i beredningen och tillförde ett europeiskt perspektiv till Nationalbibliotekets utlåtande.

LIBER främjar bland annat öppen publicering av vetenskapligt material, utreder frågor som gäller förvaltning av forskningsdata och främjar tillgängligheten genom utveckla riktlinjer för digitalisering och långsiktigt bevarande samt olika lösningar i fråga om upphovsrätt. LIBER samarbetar med de viktigaste europeiska och internationella biblioteksstiftelserna och nyckelprojekten.

Det internationella samarbetet är närvarande på många sätt när det gäller utvecklandet av bibliotekstjänsterna. Publikationsarkivet DSpace som är baserat på öppen källkod (open source software) utvecklas av en internationell grupp utvecklare. I utvecklingsarbetet som gäller bibliotekssystemen och Nelli (National Electronic Library Interface) används systemleverantörens gemensamma utvecklingsplattformar aktivt. När det anskaffas nätmaterial bidrar de internationella riktlinjerna och principerna till att vi når så goda avtal som möjligt.

Internationella kolleger sätter också färg på den internationella verksamheten. De bidrar med sitt kunnande och i synnerhet sina erfarenheter av organiseringen av uppgifter och processer i sina egna kulturer.

Det internationella samarbetet är omistligt och arbetets krydda. □

Skribenten är chef för Nationalbibliotekets Biblioteksnättjänster.

Svensk översättning: Teresia Ijäs

Kansalliskirjaston kupolialisissa 26.5. avatussa Mikäs kirjan tappaisi -näyttelyssä on moderneja kosketusnäyttöjä, joissa yhdessä esitellään kirjaston keskiaikaisia pergamentteja.

Turun akatemian väitöskirjat

Kansalliskirjasto on digitoinut Turun Akatemiassa vuosina 1642–1828 valmistuneita latinan- ja ruotsinkielisiä väitöskirjoja, joihin voi tutustua vapaasti korkeakoulujen digitaalisia kokoelmia sisältävässä Doria-tietokannassa (*oa.doria.fi*). Digitoitua 1 778 väitöskirjaa, yhteensä noin 45 000 sivua, kattavat noin 40 prosenttia maassamme ennen vuotta 1828 julkaistuista väitöskirjoista. Lähemmin sivulla 17. □

Aikakauslehtiä verkossa

Kansalliskirjasto on digitoinut suuren määrän vanhoja

kotimaisia kulttuuri- ja ajanvieteleviä. Aineisto käsittää 329 lehteä, mikä vastaa kahtakymmentä prosenttia vuosien 1810–1944 aikakauslehtikoelmasta.

Ennen vuotta 1870 ilmestyneet lehdet ovat vapaasti käytettävissä osoitteessa *digi.kansalliskirjasto.fi*. Tätä uudempi aineisto on tekijänoikeussyistä luettavissa Kansalliskirjaston asiakastiloissa ns. vapaakappaletyöasemilla. Lehdistä voi ottaa paperitulosteita, mutta ei sähköisiä kopioita eikä lähettää materiaalia edelleen. Lähemmin sivulla 14. □

Paulaharjun teoksia digitoitu

Ilkka Paateron Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle luovuttamat Samuli Paulaharjun digitoitua monografiat julkaistaan myös Kansalliskirjaston internetsivuilla. Aineisto on digitoitu Kansalliskirjaston digitoitakeskuksessa Mikkelissä. Paatero on toiminut Kansalliskirjaston kummina vuoden 2009 alusta alkaen. □

Opetusministeriön nimi on muuttunut 1.5.2010 lähtien Opetus- ja kulttuuriministeriöksi. □

Kansalliskirjaston vuosikertomus 2009 verkossa <http://www.kansalliskirjasto.fi/extra/vuosikertomus/Tietolinja> on ilmestynyt <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201005211886>

Uusi organisaatio – mitä väliä?

Kansalliskirjaston sisälle on muutaman vuoden sisällä rakennettu uusi iso tulosalue nimeltä Tutkimuskirjasto. Aivan uusi juttu vanhoissa vaatteissa vai mitä ihmettä?

Funktioista prosesseihin

Kansalliskirjaston rakennemuutosta on tehty kolmen vuoden ajan. Uudistus alkoi syksyllä 2006 ja nyt keväällä 2010 on kolme silloista päätoimintoa eli käyttäjäpalvelu, kokoelmapalvelu ja sisältöpalvelu yhdistetty. Uudistuksella lähdettiin rakentamaan toiminnallista kokonaisuutta, jossa peruskirjastotoiminnot yhdistyvät yhden johtamisen alle. Samalla haluttiin vahvistaa suunnitelmallisuutta ja tavoitehakuisuutta. Myös toiminnan tehostuminen on ollut tavoitteena.

Organisaatio siirtyi kertaheitolla perinteisestä funktionaalisesta, toiminnoittain eriytyneestä organisaatiosta prosessiorganisaatioon, jonka läpikulkevina johdettavina prosesseina virtaavat vapaakappaletyö, kokoelmatyö, metadatatyö, asiakaspalvelu ja digitaalisen kirjaston palvelut. Kukin työntekijä kuuluu asiakkuuksien mukaan rakennettuihin toimintayksiköihin – näistä esimerkkeinä Slaavilainen kirjasto ja Musiikkikirjasto.

Henkilökunnalle uudelleenorganisoituminen luo uusia mahdollisuuksia, kun oma työ liittyy osaksi laajempaa kokonaisuutta. Johtamisen yksikkönä ei enää ole asiantuntijuus – vaikkapa luettelointityö – vaan asiakkaan saama palvelu – esimerkkinä musiikkikirjastopalvelu, joka muodostuu monista asiantuntijuuksista. Parhaimmillaan tämä antaa henkilökunnalle mahdollisuuden laajentaa suppeita toimenkuvia, hyödyntää kunkin omaa osaamista laajemmin ja oppia ainakin uusia näkökulmia, ellei peräti uusia tehtäviä.

Henkilökunnan liikkuvuus eri toimintojen ja tehtävien välillä on yksi uudistuksen tavoitteista. Liikkuvuudella ja joustavuudella on

”Erityistä lisäarvoa tuottaa tutkijalle kansalliskokoelma. Se sisältää periaatteessa kaiken Suomessa julkaistun aineiston”. Walter Runebergin veistämässä isänsä J. L. Runebergin patsaassa henkilöityy yhä osa suomalaista isänmaallista kaunokirjallisuutta. Runottaren kainalossa oleva ”Vårt land” voisi tämän päivän kuvanveistäjän tekemässä patsaassa olla runottaren kädessä olevassa e-lukulaitteessa!

Tutkijoita työssään Kansalliskirjaston erikoisaineistojen lukusalissa.

mahdollista mukauttaa toimintaa muuttuvaan toimintaympäristöön ja toisaalta pieneneviin henkilöstöresursseihin.

Rakennemuutoksen jälkeen uudistustyö keskittyy osaamisen johtamiseen. Tulevaisuuden onnistumisen kannalta on tärkeää vahvistaa ja vaalia kirjaston keskeisiä osaamisalueita: sisältö- ja metadatoosaamista. Uutena osaamisalueena näiden kahden ydinosaamisen rinnalle tarvitaan digitaalisen toimintaympäristön työvälineiden ja ajattelutavan hallintaa.

Ja haasteena Tutkimuskirjastolle tulee jo muutamien vuoden päästä edessä oleva kirjaston tilojen korjaus, joka tarkoittaa fyysisen kirjaston palvelukonseptin uudistamista.

Digitalisoituminen on muuttanut työn

Kirjastojen toimintaympäristö on muuttunut valtavasti digitalisoitumisen myötä. Julkaisujen tuotanto, kirjastojen tuotantovälineet (kirjasto-

järjestelmät ja kortistot), tiedon järjestäminen ja lopulta myös informaation jakelukanavat ovat kaikki siirtyneet digitaalisiksi. Näin ollen kirjastonkin eteen on katsottu tarpeelliseksi liittää etuliite – digitaalinen kirjasto.

Digitaalinen kirjasto on tavoitetilä – helpouden ja saavutettavuuden unelma – jonka kautta ”kaikki tieto on kaikkien saavutettavissa aina ja kaikkialla”. Se on kuin ikuinen karkkipäivä, jonka ihanuus ei koskaan katoa ja joka kookuttaa uudestaan ja uudestaan. Palvelulaitoksena kirjaston tuleekin tavoitella unelmaa eli avointa saavutettavuutta ja yksinkertaisia palveluprosesseja.

Digitaalinen kirjasto on asiakkaan palvelupinta, jonka takana on kirjaston organisaatio kaikkine osaamisineen ja resursseineen. Edelleen tarvitaan ihmisiä, jotka valitsevat sisällöt, ostavat tai lisensoivat ne, liittävät sisältöä kuvaavat tiedot (metatiedot) digitaalisen kirjaston tietovarantoihin, luovat ja ylläpitävät tiedon

jäsennysvälineitä – vaikkapa sanastoja ja verkkotunnisteita – ja myös heitä, jotka huolehtivat digitaalisen kirjaston asiakaslähtöisyydestä ja toiminnallisuudesta.

Parhaimmillaan digitaalinen kirjasto muodostuu yhtä itsestään selväksi palveluksi kuin fyysinen kirjasto. Fyysisenkin kirjaston suhteen on joskus vaikea muistaa, ettei se synny itsestään eikä tyhjästä vaan asiantuntemuksesta ja pitkäjänteisestä työstä.

Asiakkaalle lisäarvoa

Prosessiorganisaation perusideologiaan kuuluu asiakaskeskeisyys. Organisaatio – meidän tapauksessamme Tutkimuskirjasto – on olemassa asiakkaan prosessia varten. Tutkimuskirjaston asiakkaat ovat laajasti käsittäen tutkijoita. Suurin osa heistä on akateemisia humanististen alojen tutkijoita – historioitsijoita, kirjallisuudentutkijoita, yhteiskuntatieteilijöitä ja filosofeja – mutta asiakaskunnassa on myös sukututkijoita, eri alojen harrastajia, toimittajia ja tietokirjailijoita sekä suuren yleisen edustajia.

Mitä Tutkimuskirjasto sitten heille tarjoaa? Kirjoja ja aineistoja – itsestään selvää. Varsinaisen lisäarvo kirjastopalveluista tulee kuitenkin tiedon järjestyksestä. Kirjastossa tieto on järjestetty ja haettavissa. Teokset on identifioitu niin tarkasti, että asiakas löytää isosta massasta juuri etsimänsä. Kirjaston ylläpitämä tiedon rakenne ohjaa käyttäjää löytämään eri kirjoitusmuodoista huolimatta kaikki Dostojevskin teokset tai kaikki Koraanin eri versiot. Tietokantaan lisätyt sisältökuvailut ohjaavat löytämään myös muita samasta aiheesta kirjoitettuja teoksia. Juuri tällä hetkellä kirjastot maailmanlaajuisesti kehittävät kaikkea tätä kuvailusäännöstöä toimimaan verkkomaailmassa sille ominaisin tavoin.

Erityistä lisäarvoa tutkijalle tuottaa kansalliskokoelma. Se sisältää periaatteessa kaiken Suomessa julkaistun aineiston. Muutamalta viime vuodelta myös suomalaisia verkkosivuja on arkistoitu. Nykypäivän aineisto suojataan ja talletetaan asianmukaisesti säilytystiloihin tulevaisuuden tutkijaa varten. Tämän päivän työn tuottama lisäarvo mitataan satojen vuosien päästä. Onkin sanottu, että Kansalliskirjaston kvartaali on vähintään sata vuotta. Kaikki kokoelmiin järjestetyt mainoslehtiset ja ”muu painoroska” on äärimmäisen kallisarvoista arkistoaineistoa tuleville sukupolville.

Ei yhtä tai kahta ilman kolmatta

Fyysinen tila voi olla elämys, työskentelypaikka, sosiaalisen kohtaamisen tila tai vaikka keino siirtyä roolista toiseen. Kansalliskirjaston tilapalvelut voidaan jakaa lukusalipalveluihin, avokokoelmapalveluihin, kulttuuripalveluihin ja sosiaalisen vuorovaikutuksen tilapalveluihin. Kaikkiin fyysisen tilan palveluihin liittyy digitaalisen kirjaston alueita, vaikkapa hakemistoina, digitoituina kokoelmina, painetun aineiston tilauspalveluina.

Näin kokoelmat, toimivat tilat ja digitaalisen kirjaston sujuvat palvelut muodostavat palvelukokonaisuuden. Kansalliskirjaston kaltaisesa vanhassa humanistisessa tutkimuskirjastossa yhtä osaa ei ole olemassa ilman toisia. Palvelukokonaisuutta rakentamassa on yli 100 asiantuntevaa työntekijää. He muodostavat sen organisaation, jonka vastuulla on monimuotoisen kokonaisuuden kehittäminen kohti tulevaisuuden haasteita. Organisaatiolla on siis väliä. □

Kirjoittaja on Kansalliskirjaston Tutkimuskirjasto-tulosalueen johtaja.

Yliopiston kirjasto

Yliopiston kirjasto on Helsingin kaunein rakennus. Mutta sen kauneuden olennainen osa on sen merkitys – niin kuin ei kirkkoakaan koskaan voi ajatella vain rakennuksena ilman uskonnollista sanomaa. Kirjasto merkitsee Suomen valtavinna tietämisen kekoa ja ratkaisevasti suomalaisen tietämisen rakentumista, kerrostumista keskiajan käsikirjoituksista ja 1400-luvun ensimmäisistä painetuista kirjoista jatkuvaan uudistumiseen saakka.

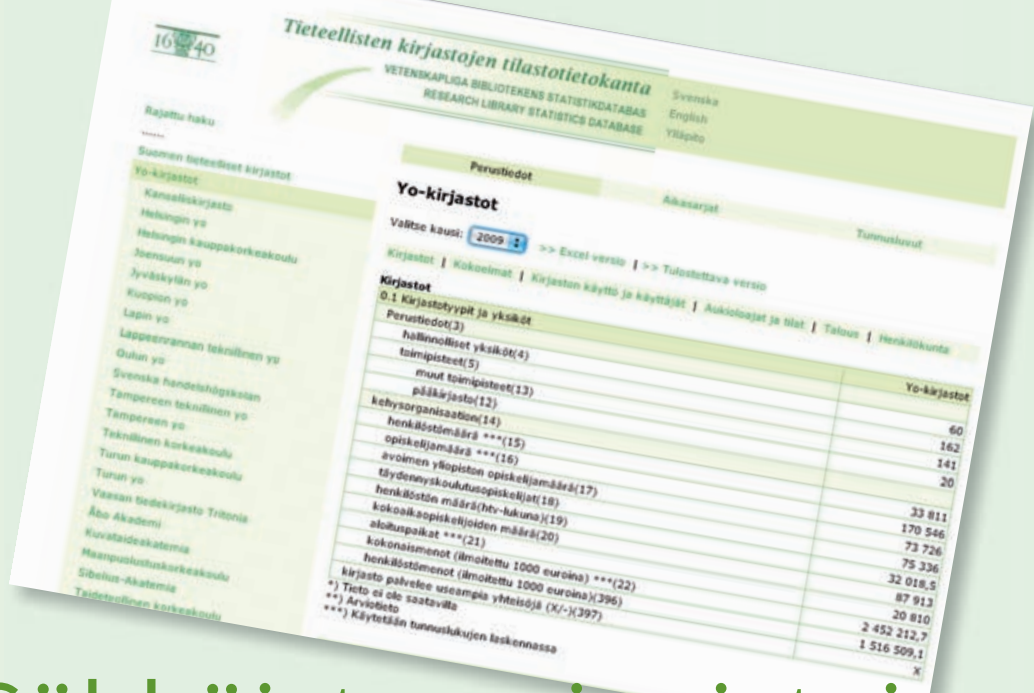
Kirjasto, mitä vanhempi, mitä rikkaampi, on olennainen osa sitä, mitä kutsumme kulttuuriperinnöksi. Kirja on niin moniulotteinen esine. Sen sisältämät tiedot, ”data”, voidaan siirtää elektroniseen muotoon, mutta ei kirjan kokonaisuutta, sen tuntua, sen välittämää kos-

ketusta aikaisempiin käyttäjiin, ei oikeaa kokoa eikä näköä.

Eikä ole samantekevää, missä luemme, missä yritämme omaksua tietoa ja moraalialia, ymmärtää ja pohtia tekstin sanomaa. Puhutaan innovaatioista ja assosiaatioista, oikein! Niiden syntymiseen tarvitaan inspiroiva miljöö. □

Matti Klinge
Helsingin Sanomissa 27.12.2009.

Helsingin yliopiston kirjaston nimi muuttui Kansalliskirjastoksi 1.8.2006. Yliopiston kampuskirjastot muodostavat 1.1.2010 lähtien uuden Helsingin yliopiston kirjaston. Kirjoittaja on professori emeritus ja Kansalliskirjaston kummi.

Sähköisten aineistojen käyttö jatko kasvuun

Kansalliskirjastossa vuosittain koottava tieteellisten kirjastojen yhteistilasto on ilmestynyt jälleen. Vuositilasto tarjoaa informaatiota ennen muuta kirjastojen toiminnan suunnittelun ja päätöksenteon pohjaksi, mutta tietokanta on internetissä avoin kaikille aiheesta kiinnostuneille.

Suomen tieteellisiin kirjastoihin tehtiin vuonna 2009 kaikkiaan 12 616 498 käyntiä, niiden yhteenlasketut kirjastoaineistokulut olivat 36,1 miljoonaa euroa ja toimintakulut 157,4 miljoonaa euroa. Asiakkaille varattuja luku- ja työskentelypaikkoja oli noin 18 400 ja työasemia liki 5 000. Toimintaa pyrittämässä oli edelleen noin 2 000 työntekijää (so. 1 900 henkilötyövuotta).

Tieteellisissä kirjastoissa sähköisten aineistojen käyttö jatko edelleen kasvuaan, joskin voimakkaan kasvun käyrä myös ensimmäistä kertaa selvästi taittui. Yhteistilaston aloitusvuodesta 2002 verrattuna e-lehtien artikkeleita la-

dattiin nyt nelinkertainen määrä, kaikkiaan yli 10 miljoonaa kertaa.

Vaikka sähköiset aineistot ovat vakiintuneet korkeakoulujen jokapäiväiseksi lähdemateriaaliksi, myös paperille painettua aineistoa käytetään edelleen runsaasti: uloslainauksen ja lukusalilainojen yhteenlaskettu määrä oli Suomen tieteellisissä kirjastoissa yhä hieman suurempi kuin e-aineistolatausten. Fyysisten lainojen määrä on kuitenkin vähitellen laskenut vuodesta 2007 alkaen.

Tiedot kerätään ISO 2789 -standardin mukaisesti paitsi Kansalliskirjastosta ja kaikista muista yliopisto- ja ammattikorkeakoulukirjastoista myös useista maamme erikoiskirjastoista. <https://yhteistilasto.lib.helsinki.fi> □

Lisätietoja: suunnittelija Markku Laitinen, Kansalliskirjasto/kirjastoverkkopalvelut p. (09) 191 44033, markku.laitinen(at)helsinki.fi

Verkkoarkiston aineistovalinta

Laki kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä (1433/2007) velvoittaa Kansalliskirjastoa hakemaan ja tallentamaan yleisön saatavilla olevaa verkkoaineistoa edustavasti ja monipuolisesti. Elektronisten aineistojen luonteen vuoksi niiden valinnassa, tallentamisessa ja asiakaskäyttöön saattamisessa tarvitaan uudenlaista yhteistyötä sekä Kansalliskirjaston sisällä että aineistojen tekijöiden, julkaisijoiden, välittäjien ja tiedontarvitsijoiden kanssa.

Eyjafjallajökullin tulivuorenpurkaus 2010

Tätä artikkelia tai sen osaa on pyydetty päivitettäväksi, koska sen sisältö on osin vanhentunut. Voit auttaa Wikipediaa parantamalla artikkeli. Lisää tietoa saatavaa ota keskusteluskulta. Tarkennus: Aikamuoto

Eyjafjallajökullin tulivuorenpurkaus 2010 on Islannissa sijaitsevan Eyjafjallajökull-jäätikön alla olevan Eyjafjalla-tulivuoren purkaus, joka alkoi maaliskuussa 2010. Alue oli ollut seismisesti aktiivinen syksystä 2009 lähtien, ja oli odotettu, että Kattla purkautuisi. Eyjafjalla-tulivuorella on taipumus aktivoitua samoihin aikoihin kuin Kattala.^[1] Huhtikuussa 2010 alkoi purkauksen voimakkaampi vaihe, jossa tulivuori syöksyi tuhkaa noin 8,5 kilometrin korkeuteen useiden päivien ajan.^[2] Ilmakehään levinneen tuhkapilven vuoksi Suomen ja useimpien muiden Euroopan maiden ilmatila suljettiin kokonaan tai osittain, ja kymmeniä tuhansia lentoja jouduttiin peruuttamaan. Lähes koko Euroopan lentoliikenne pysäytettiin tilapäisesti.^[3] Useita satoja Eyjafjallajökullin lähialueiden asukkaita evakuoitiin jäätikön sulamisen aiheuttaman tulvan alta.^[5]

Sisällyshuettelo [pilota]

- Maaliskuussa alkanut purkaus
- Huhtikuussa alkanut purkaus
 - Tuhkapilven leviäminen ja vaikutukset
 - Tuhkapilven leviäminen
 - Arvioitu tulivuoren levittämä tuhkapilvi
 - Vaikutukset lentoliikenteeseen
 - Lentoliikennän aiheuttamat ongelmat
 - Kustannukset
 - Kronologia
- Tulivuoret Islannissa
- Vaikutus ilmastoon
- Lähteet
- Aiheesta muualla

Maaliskuussa alkanut purkaus [muokkaa]

Tämä artikkeli tai osio loppuu kesken ja tarvitsee laajennusta.

Purkaus alkoi 22.3.2010. Eyjafjalla-tulivuori on ollut lepotilassa vuosista 1821-1823. Se sijaitsee 20 km Kattlahäiriksestä länteen ja noin 100 km Reykjavikista lään ^[6]

Lainsäädäntö

UNESCO:n vapaakappaleita koskevien suosituksien mukaan jokaisen maan kansallisena velvoitteena on oman julkaisutuotannon pysyvä säilyttäminen tutkimuksen tarpeisiin. Näitä suosituksia laajennettiin vuonna 2000 koskemaan kaikkia julkaisumuotoja. Suomessa tietoverkoissa julkaistuja kotimaisia aineistoja on tallennettu vuodesta 2006 alkaen, jolloin Tekijänoikeuslaissa (404/1961) annettiin Kansalliskirjastolle oikeus ”valmistaa kokoelmiinsa liitettäviksi kappaleita tietoverkoissa yleisön saataviin saatetuista teoksista”. Kotimaisilla aineistoilla tarkoitetaan Suomessa sijaitsevilla palvelimilla olevia verkkoaineistoja ja suomalaiselle yleisölle tarkoitettuja verkkoaineistoja.

Laki kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä (1433/2007; tässä tekstissä jatkossa kulttuuriaineistolaki) velvoittaa Kansalliskirjastoa hakemaan ja tallentamaan tietoverkoissa eri aikoina yleisön saatavilla olevaa aineistoa edustavasti ja monipuolisesti. Tallennuksen laajuudesta ja kattavuudesta ei ole annettu tarkempia ohjeita, kuten ei myöskään aineistojen keräystavasta. Lähtökohtana on, että aineistojen tallentaminen verkkoarkistoon hoidetaan kulloinkin käytettävissä olevilla resursseilla ja kaikkien toimijoiden kannalta mahdollisimman vaivattomasti. Verkkoaineistojen ensisijainen keräystapa on julkaisujen haravointi tietoverkoista, mutta tarpeen mukaan käytetään myös muita keräys- ja luovutustapoja. Kansalliskirjaston tavoitteena on kerätä mahdollisimman kattavasti ISBN- ja ISSN-tunnuksen saaneet elektroniset

julkaisut, yliopistojen ja korkeakoulujen julkaisuarkeistojen aineistot, verkkolehdet, virallisjulkaisut, karttajulkaisut ja vain verkossa julkaistut musiikkiaineistot.

Verkkoaineistojen haravointi

Verkkoaineistojen tallentaminen aloitettiin haravoimalla automaattisella hakuohjelmalla tietoverkoissa vapaasti saatavana olevaa aineistoa. Kerran vuodessa toteutettavassa Suomi-keräyksessä tallennetaan .fi ja .ax -päätteiset sivustot sekä aineistot, jotka ovat Suomessa sijaitsevalla http-protokollaa käyttävällä palvelimella.

Suomi-keräyksen avulla saadaan ikuistettua tilannekuva verkon sisällöstä tiettyinä ajankohtana. Keräykseen ei liity sisällöllistä valintaa, eikä siinä tallennettua aineistoa pystytä keräyksen laajuuden vuoksi tarkistamaan. Automaattisella hakuohjelmalla tehdyissä keräyksissä verkkoarkistoon voi tallentua aineistoa, joka ei ole kulttuuriaineistolaisa tarkoitettuna arkistoinnin kannalta relevanttia tai osa relevanteiksi katsotuista aineistoista voi jäädä tallentumatta. Arkistoinnin ulkopuolelle jääviä aineistoryhmiä ovat muun muassa uutis- ja keskusteluryhmien sivustot, yritysten ja yhteisöjen intranet- ja extranet-sivustot ja tietokoneohjelmat.

Suomi-keräyksissä tallennettujen verkkoaineistojen määrä on neljän vuoden aikana noussut huimasti: kun vuonna 2006 tallennettiin 29 miljoonaa tiedostoa, oli tallennettujen tiedostojen määrä vuonna 2009 peräti 150 miljoonaa. Taulukossa 1 on esitetty Suomi-keräyksissä vuosina 2006–2009 tallennettujen verkkoaineistojen määrät.

	2006	2007	2008	2009
Tiedostoa	29 milj.	51 milj.	61 milj.	150 milj.
Teratavua	1,8	3,7	3,7	7

Verkkoarkistoon tallennetut aineistot vuosina 2006–2009.

Teemakeräykset

Verkkojulkaisuja on vuodesta 2008 alkaen tallennettu verkkoarkistoon myös teemakeräyksin. Näissä keräyksissä tallennetaan Suomi-keräyksen ulkopuolelle jääviä aineistoja tiettyihin aiheisiin tai tapahtumiin liittyen. Tällaisia aineistoja ovat esimerkiksi tietoverkoissa vain lyhyen ajanjakson saatavilla olevat aineistot tai suomalaiselle yleisölle tarkoitettut aineistot, jotka sijaitsevat ulkomaisilla palvelimilla.

Teemakeräysten aiheiksi on linjattu merkittävät valtiolliset tapahtumat, odottamattomat maailmanpoliittiset käänteet, luonnonkatastrofit ja muut tapahtumat, kuten suuret urheilukilpailut, festivaalit ja konsertit. Lisäksi teemakeräyksiä tehdään maakunnallisista tai paikallisista tapahtumista, verkkojulkaisemiselle tyypillisistä teemoista tai muuten tärkeiksi katsotuista aiheista. Tähän mennessä teemakeräyksiä on tehty parisenkymmentä. Aiheina ovat olleet muun muassa kunnallis- ja europarlamenttiväalit, ilmasto ja ilmastonmuutos, Islannin tulivuorenpurkaus, sikainfluenssa, Kalevala, wikipedia, blogit, mediataide ja nettikirjallisuus. Syksyllä 2009 alkoi ns. jatkuva teemakeräys, jossa tallennetaan päivittäin verkkolehtien etusivuja.

Keräyksien aiheita ideoidaan aineistovalintatyöryhmässä, joka useimmiten myös kartoittaa tallennettavat verkkojulkaisut. Joissain tapauksissa tallennettavien aineistojen kartoittamiseen osallistuu myös keräysaiheen asiantuntijoita. Esimerkiksi saamelaiskeräyksessä Suomen saamelainen erikoiskirjasto osallistui erityisesti saamenkielisten verkkojulkaisujen kartoittamiseen. Turku 2011 - Euroopan kulttuuripääkaupunki -vuoteen liittyviä verkkojulkaisuja tallennetaan tapahtuman mediaseurantayrityksen kokoamien linkkilistojen perusteella. Kansalliskirjastoon voi lähettää ehdotuksia teemakeräysten aiheista tai tallennettavista verkkojulkaisuisista (yhteystiedot löytyvät artikkelin lopusta).

Teemakeräykset on tarkoitus dokumentoida asiakaskäyttöä varten. Vaihtoehtoina on ollut mm. keräysten kokoelmatason kuvailu kansallisbibliografia *Fennicaan* tai teemakeräysten linkkilistojen sijoittaminen verkkoarkiston lokikirjaan.

Luovutuspyynnöt

Valtaosa tietoverkoissa julkaistuista aineistoista on vapaasti käytettävissä, mutta osa aineistoista vaatii joko käyttöoikeuden hankkimista tai rekisteröitymistä. Tulevaisuudessa näiden aineistojen määrän odotetaan kasvavan. Verkoaineistoja, jotka eivät ole vapaasti käytettävissä tietoverkoissa, ei saada tallennettua automaattisissa haravakeräyksissä. Näissä tapauksissa Kansalliskirjasto voi pyytää verkkojulkaisijaa joko mahdollistamaan aineistojen haravoinnin tai luovuttamaan aineistot Kansalliskirjastoon. Luovutuspyyntöjen arkistoinnissa julkaisijan ja Kansalliskirjaston välinen yhteistyö on tärkeää mm. aineistojen luovutuskäytäntöjen ja arkistointitapojen selvittämiseksi. Kulttuuriaineistolain mukaan aineistoja ei tarvitse luovuttaa, jos se on ”teknisesti mahdotonta tai aineiston huomattavan laajuuden vuoksi kohtuutonta”.

Luovutuspyyntöjen piiriin on hallituksen esityksessä (68/2007) katsottu kuuluvan kaupallisten kustantajien verkkokirjat ja -lehdet, sanomalehtien arkistotietokannat ja suurten organisaatioiden verkkojulkaisut sekä pienten yhteisöjen verkkojulkaisut ja omakustannejulkaisut. Suurilla organisaatioilla tarkoitetaan mm. yliopistoja, korkeakouluja ja julkishallintoa. Kaupallisessa levityksessä olevien elektronisten julkaisujen luovuttamiseen liittyviä käytäntöjä ryhdyttiin pilotoimaan syksyllä 2009 kolmen eri toimijan kanssa.

Pienkustantajien ja omakustannejulkaisijoiden elektronisten julkaisujen tallentaminen aloitettiin vuoden 2009 lopussa, jolloin Kansal-

liskirjastossa otettiin käyttöön vähittäisluovutukseen tarkoitettu luovutuslomake. Suomen ISBN-keskuksesta tunnusta hakevat julkaisijat saavat elektronisten aineistojen luovutuspyynnön tunnuksen antamisen yhteydessä. Lomakkeella luovutetut julkaisut luetteloidaan Fennicaan soveltuvin osin. Aiemmin pienkustantajien ja omakustannejulkaisijoiden julkaisuja saatiin vapaaehtoisluovutuksina sähköpostitse.

Uusien aineistolajien pilotointi

Elektronisen julkaisemisen lisääntymisen ja julkaisukäytännöissä tapahtuvien muutosten vuoksi uusien aineistolajien luovutus- ja arkistointikäytäntöjä sekä aineistojen asiakaskäyttöä suunnitellaan ja kehitetään jatkuvasti. Aloite elektronisten julkaisujen tallentamisesta voi tulla joko Kansalliskirjastosta tai julkaisijoilta. Koska erilaiset aineistotyytit vaativat erilaisia luovutus- ja arkistointimenetelmiä, vaatii aineistojen arkistointi useissa tapauksissa julkaisijan ja Kansalliskirjaston välistä yhteistyötä.

Luovutuksen ja arkistoinnin näkökulmasta haasteellisimpia aineistotyyppisiä ovat jatkuvasti päivittyvät elektroniset julkaisut kuten tietokannat. Näiden julkaisujen tallentaminen on useissa tapauksissa mahdollista toteuttaa vain osittain.

Painettujen julkaisujen valmistusprosessin digitalisoinnin myötä Kansalliskirjastossa on ryhdytty selvittämään myös paino-PDF:ien eli ns. digitaalisten painolaattojen luovuttamista. Pilotointi aloitettiin sanomalehtien digitaalisten painolaattojen luovuttamisella ja seuraavaksi ryhdytään pilotoimaan pienpainatteiden paino-PDF:ien luovuttamista. Tarkoituksena on kartoittaa paino-PDF:ien luovuttamiseen liittyviä käytänteitä ja rakentaa infrastruktuuria erilaisten aineistotyyppien luovuttamista varten.

Verkkoarkiston asiakaskäyttö

Kulttuuriaineistolain mukaisesti tallennetut elektroniset aineistot ovat käytettävissä paikallisesti verkkoarkistotyöasemilla. Verkkoarkistosta voi ottaa paperitulosteita, mutta digitaalisten kopioiden tekeminen on estetty. Tulevaisuudessa myös Kansallisen audiovisuaalisen arkiston (KAVA) tallentamat radio- ja televisio-ohjelmat ovat käytettävissä verkkoarkistotyöasemilla.

Verkkoarkiston hakemistosta (<http://verkkoarkisto.kansalliskirjasto.fi>) voi sivun täsmällisen www-osoitteen perusteella tarkistaa, onko sivusto tallennettu verkkoarkistoon. Ajantasaista tietoa verkkoarkiston käytöstä ja päivityksistä löytyy verkkoarkiston lokikirjasta, joka on luettavissa verkkoarkiston hakemiston yhteydessä.

Kansalliskirjastossa on käytössä kolme verkkoarkistotyöasemaa ja myös muihin vapaakapalekirjastoihin (Itä-Suomen yliopiston kirjasto, Jyväskylän yliopiston kirjasto, Oulun yliopiston kirjasto, Turun yliopiston kirjasto ja Åbo Akademin kirjasto), Eduskunnan kirjastoon sekä Kansalliseen audiovisuaaliseen arkistoon on tulossa työasemat. □

Lähteet:

Laki kulttuuriaineistojen tallettamisesta ja säilyttämisestä (1433/2007).

Tekijänoikeuslaki (404/1961).

Hallituksen esitys (68/2007).

Larivière, Jules: Guidelines for legal deposit legislation. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2000.

Yhteystiedot:

Verkkoarkiston hakemisto:

<http://verkkoarkisto.kansalliskirjasto.fi>

Ideoita, kysymyksiä ja kommentteja verkkoaineistojen valinnasta ja tallentamisesta voi lähettää joko sähköpostitse osoitteeseen e-vapaa@helsinki.fi tai verkkoarkiston hakemiston yhteydessä olevalla palautelomakkeella

Vanhoja aikakauslehtiä digitoitu asiakaskäyttöön

Kansalliskirjasto on digitoinut ja asettanut käyttöön suuren määrän vanhoja kotimaisia kulttuuri- ja ajanvieteleviä. Aineisto sisältää suomen- ja ruotsinkielisten aikakauslehtien vuosikertoja 1940-luvun puoliväliin asti. Tekijänoikeudellisista syistä valtaosa aineistosta on kuitenkin käytettävissä vain vapaakappalekirjastojen työasemien kautta.

Kulttuurihistorian lähdeaineisto

Aikakauslehdistö on aina toiminut yhteiskunnallisen ja kulttuurikehityksen peilinä heijastaessaan eri aikojen aatebateja ja poliittisia pyrkimyksiä sekä arkipäivän elämää tyyli- ja muoti-ilmiöineen. Samalla lehdet ovat toimineet uusien taiteellisten virtausten ja tieteellisten ajattelutapojen ajatushautomoina ja tienraivaajina. Vanhat 1800-luvulla perustetut yleiskulttuurilehdet kuten *Valvoja*, *Finsk Tidskrift*, *Nyky aika* ja *Wäpaita aatteita* ja uudemmat *Päivä*, *Argus*, *Tulenkantajat*, *Suomalainen Suomi* sekä useat muut

muodostavat korvaamattoman lähdeaineiston kulttuuri- ja aatehistorialliselle tutkimukselle. Suuren yleisön ajanvietelevet kuten esimerkiksi *Apu*, *Seura*, *Viikkosanomat* ja *Veckans*

krönika sisältävät myös runsaasti valokuvakuvamateriaalia, piirroksia ja mainoksia, joihin on talentunut eri aikakausien visuaalista ajanhenkeä.

Kansalliskirjaston digitoima aikakauslehtikokonaisuus käsittää tällä hetkellä 329 lehteä ja yhteensä noin 700 000 sivua. Tämä on 20 % vuosien 1810–1944 aikakauslehtikokoelmasta. Digitoitujen lehtien määrä kasvaa jatkuvasti. Lähiaikoina se täydentyy kirkollis-uskonnollisella aikakauslehdistöillä sekä

SEURA

Jännittävä kanoottikilpailu

Pääpalkinnot: Seura-kanootti,
kaksi telttaa ja upea reppu.

Seura-lehden kansikuvien vertailu 1930- ja 2010 -lukujen välillä viestii kulttuurin ja kuluttajien kiinnostuksen muutoksista. Nykyisin ei juuri näe työn- teollisuuden- ja merenkulun historiaa ajanvietelehden kannessa.

vanhoilla pilalehdillä. Tämän jälkeen ovat vuorossa mm. kuva- ja elokuvalehdet.

Aikakauslehtien digitaalinen aineistopankki täydentää jo käytössä olevaa *Historiallista sanomalehtikirjastoa*.

Hakuohjelmalla täsmähakuja teksteistä

Skannatut lehdet on käsitelty tekstintunnistusohjelmalla ja sivut rakenteistettu. Tämä tarkoittaa, että lehtien valtavasta tekstimassasta on mahdollista etsiä hyvin yksityiskohtaisiakin tie-

toja, esimerkiksi hakemalla yksittäisten henkilöiden, paikkakuntien, yhdistysten tai firmojen nimiä. Hakuohjelma näyttää kaikki sivut ja kohdat niistä lehdistä, joissa hakusana esiintyy. Haun voi määrittää koskemaan tiettyä lehteä tai tiettyä ajanjaksoa. Aikakauslehtien vuosikertoja voi myös selata sivulta normaaliin tapaan.

Asiakaskäyttö

Ennen vuotta 1870 ilmestyneet aikakauslehdet ovat vapaassa käytössä: digi.kansalliskirjasto.fi. Vuodesta 1870 lähtien lehdet ovat Kansalliskirjastossa käytettävissä erityisillä työasemilla. Niissä lehdistä ei voi ottaa digitaalista kopiota, eikä niissä myöskään ole materiaalin edelleen lähettämismahdollisuutta. Paperitulosteiden ottaminen on mahdollista.

Kansalliskirjastossa tutkijoiden ja muiden tarvitsijoiden käytettävissä on kolme työasemaa. Vuoden 2010 aikana niitä tulee myös muihin vapaakappalekirjastoihin: Eduskunnan, Itä-Suomen yliopiston, Jyväskylän yliopiston, Oulun yliopiston, Turun yliopiston ja Åbo Akademin kirjastoihin sekä Kansalliseen audiovisuaaliseen arkistoon. □

Lisätietoja

Kirjastoamanuenssi Jaakko Salemaa
Kansalliskirjasto/Tutkimuskirjasto
etunimi.sukunimi(at)helsinki.fi

Kansalliskirjasto digitoi Turun akatemian väitöskirjat

SUOMALAISEN TIETEEN VARHAISHISTORIAN KESKEISTÄ LÄHDEAINEISTOA NYT VERKOSSA

Kansalliskirjasto on digitoinut laajan kokoelman Turun Akatemiassa vuosina 1642–1828 valmistuneita latinan- ja ruotsinkielisiä väitöskirjoja. Kokonaisuuteen voit tutustua vapaasti korkeakoulujen digitaalisia kokoelmia sisältävässä Doria-tietokannassa.

Väitöskirjakokoelma on digitoitu Helsingin yliopiston rahastoihin kuuluvan Ilkka ja Ulla Paateron rahaston varoilla ja käsittää tässä vaiheessa 1 778 Turun Akatemian väitöskirjaa, yhteensä noin 45 000 sivua. Se kattaa noin 40 prosenttia maassamme ennen vuotta 1828 julkaistuista väitöskirjoista. Teosten digitoimista on tarkoitus jatkaa lähitulevaisuudessa.

Turun Akatemian väitöskirjat ovat suomalaisen tieteellisen ajattelun ja tutkimuksen varhaisvaiheiden merkittävin lähdeaineisto. Ne kertovat tieteen historian lisäksi aikakauden ajattelutavoista ja uskomuksista sekä dokumentoivat tieteen harhapolkuja. Teokset ovat myös kirjahistorian näkökulmasta mielenkiintoisia, sillä huomattava osa varhaisimmista suomalaisista painotuotteista oli nimenomaan akateemisia väitöskirjoja.

Väitöskirjoihin liittyvät käytännöt poikkesivat Turun Akatemian aikaan merkittävä-

sti nykyisistä. Valtaosa väitöskirjoista kirjoitettiin tieteen *lingua francalla* eli latinaksi. Ruotsin kielen käyttö yleistyi kuitenkin 1700-luvun puolivälin jälkeen. Useimmiten väitöskirja oli

työtä ohjanneen professorin kirjoittama, ja väittelijän tehtävänä oli osoittaa oma argumentointitaitoaan puolustamalla siinä esitetyjä näkemyksiä julkisessa väitöstilaisuudessa.

Väitöskirjoina saatettiin julkaista myös laajoja teoksia, jotka oli jaettu osiin useiden väittelijöiden puolustettavaksi. Lisäksi väitöskirjoihin liitettiin usein merkkihenkilöille osoitettuja omistuskirjoituksia (dedi-

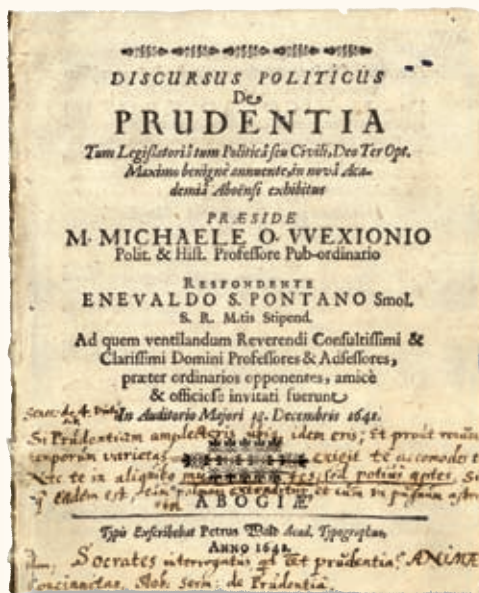
catio) ja väittelijän ystävien eri kielillä laatimia onnittelurunoja (gratulatio), joita on koottu verkossa julkaistuun kokoelmaan Kansalliskirjaston ja Helsingin yliopiston opiskelijakirjaston teoskappaleista. □

Lisätiedot:

suunnittelija Leena Jansson,
Kansalliskirjasto/tutkimuskirjasto

p. (09) 191 24073, leena.jansson@helsinki.fi

Ks. myös: <https://oa.doria.fi/handle/10024/50699>

Kirjastopalveluja yhdessä

KANSALLISKIRJASTON JA KIRJASTOVERKON YHTEISTYÖ

Yliopistokirjastojen neuvosto, puheenjohtaja Arja-Riitta Haarala

Kirjastojen suurimmat haasteet omalla sektorillanne tai sektorinne näkökulmasta?

Uudistuva yliopistolaitos on luonut edellytykset kirjastotoimen ennakkoluulottomalle kehittämiselle. Sinänsä pirstaleisesta kirjastorakenteesta on järkevää pyrkiä kohti suurempia kirjastokokonaisuuksia, sillä näin voitaisiin tehostaa toiminnan taloudellisuutta ja parantaa palvelua. Yliopistokirjastojen neuvoston keskeisenä tehtävänä on seurata yliopistouudistuksen vaikutuksia yliopistokirjastoihin ja kirjastojen asemaan sekä yliopistojen ja yliopistokirjastojen rahoitukseen. Ensisijainen lähtökohta kirjastopalvelujen kehittämisessä pitäisi olla tutkimuksen ja opiskelun edellytysten turvaaminen.

Lähiajan haasteet nousevat lähinnä tutkimuksen kentästä. Julkaisutoiminnassa avoimen julkaisemisen edistäminen ja julkaisujen laadun arviointiin liittyvät asiat koskettavat kirjastoja, joilla on läheinen yhteys tieteelliseen kom-

munikaatioon ja alan toimijoihin. Kirjastojen tehtävänä on auttaa hallitsemaan, järjestämään ja kanavoimaan tietoaineistoa, jonka nopean ja ainakin näennäisen esteettömän tuotannon, julkistamisen ja jakamisen nykYTEKNIikka on mahdollistanut.

Miten koette ja näette oman sektorinne ja Kansalliskirjaston yhteistyön ja roolit?

Kansalliskirjasto on kansallisesti merkittävä tutkimuskirjasto myös yliopistokirjastojen kannalta erityisesti humanistisilla aloilla. Kansallisten tieteitten tutkijoille Kansalliskirjasto on korvaamaton.

Toinen rooli on toimialalaajennuksen myötä laajentunut palvelukeskusrooli. Yliopistokirjastot ovat kehittäneet yhdessä Kansalliskirjaston kanssa tuottavuutta ja säästöä edistäviä palveluita, joita usein käytetään kansallisesti esimerkkinä hyvin toteutetuista hankkeista. Kirjastoverkkopalveluiden tietojärjestelmiin ja FinELibin verkkoaineistojen lisensointiin liittyvä palvelutarjonta on edelleenkin eräs kes-

Yhteistyö on voimaa johtokunnassakin. Kansalliskirjaston johtokunta 20.5.2010. Vasemmalla puheenjohtaja, professori Hannu Niemi ja edessä keskellä Kansalliskirjaston ylikirjastonhoitaja Kai Ekholm vierellään Helsingin kaupunginkirjaston johtaja Maija Berndtson. Kaikki jäsenet ks. www.kansalliskirjasto.fi/yleistieto/organisaatio/johtokunta.html

keisimmistä palvelumuodoista. Neuvosto pitää tärkeänä vuorovaikutteisuutta ja yhteistyötä. Yhteistyön edellytyksenä on toiminta win-win-periaatteella, eli kummallekin osapuolelle on oltava etua.

AMKIT-konsortio, puheenjohtaja Sinikka Luokkanen

Kirjastojen suurimmat haasteet omalla sektorillanne tai oman sektorinne näkökulmasta?

Haasteita on monella suunnalla. Yhtäältä koko korkeakoulusektoria koskevat rakenteelliseen kehittämiseen liittyvät muutokset ja muospaineet tuntuvat ja näkyvät myös amk-kirjastoissa. Toisaalta tärkeät päivittäiset kirjastojen tietotekniset työvälineet tuovat omat haasteensa. Joskus aina tuntuu että ollaan sanalaskun tilanteessa: ”tuli on hyvä renki, mutta huono isäntä” – eli ovatko kirjastosovellukset saaneet/ottaneet isännän roolia kirjastojen arkipäivässä, määräten miten asiat pitää tehdä vai voidaanko kirjastoissa edelleen palvelujen näkökulmasta käsin katsottuna riittävässä määrin päättää mitä ja miten asioita tehdään.

Kirjastojen työn keskiössä olevissa asioissa riittää myös haastetta: kuinka kirjastot voivat omalta osaltaan taata, että ammattikorkeakouluista valmistuvilla on riittävät taidot oman alansa tiedon hankintaan, hallintaan ja käyttöön.

Miten koette ja näette oman sektorinne ja Kansalliskirjaston yhteistyön ja roolit?

Yhteistyö on tärkeää. Jotta päästään parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen, on yhteistyön perustuttava tasavertaiseen kumppanuuteen. Eri puolilla on erilaista osaamista, joten kaikkia ja kaikkien osaamista tarvitaan. Rooleissa on varmaan mietinnän ja selkiyttämisen tarvetta.

Erikoiskirjastojen neuvosto, puheenjohtaja Silja Rekoma

Kirjastojen suurimmat haasteet omalla sektorillanne tai sektorinne näkökulmasta?

Erikoiskirjastojen suurimmaksi haasteeksi nousee tunnetuksi tekeminen ja näkyvyyden lisääminen paitsi omassa kehysorganisaatiossa myös kirjastomaailmassa ja laajemmin koko yhteiskunnassa.

Erikoiskirjastojen organisatorinen ja hallinnollinen asema on hajanainen ja niiden toiminta-alue hyvin monimuotoinen. Erikoiskirjastojen laaja kirjo tuo mukanaan yhteiskuntaan ainutlaatuisia osaamista ja valikoitua tietoa aineistoa monilta eri sektoreilta.

Osa aineistosta ja osaamisesta menetetään, kun päätöksiä resursseista tehdään lyhytnäköisesti oman kehysorganisaation tai sektorin sisällä ja näkökulmasta näkemättä erikoiskirjaston asemaa ja merkitystä laajemmin.

Erikoiskirjastojen roolin ja tehtävien vahvistaminen.

Erikoiskirjastojen tehtävät nähdään usein liian kapeasti pelkästään kirjakokoelman ylläpitämisestä ja lainaamisena. Nykyisin meneillään olevien rakennemuutosten ja säästöavoitteiden aikana kirjastot – tähän suppeaan näkemykseen perustuen – joutuvat helposti lakkauttamis-, ulkoistamis- tai sulauttamistoimien kohteeksi.

Kuitenkin erikoiskirjastojen tehtäviin kuuluu usein koko organisaation tietohuolto, sen toimintaympäristön tiedonseuranta, tiedon jalostaminen ja jakelu organisaation sisällä. Organisaation sisäisen tiedon organisointi ja hallinta ovat myös erikoiskirjastojen ominta osaamista.

Henkilökunnalta edellytetään sekä oman substanssialan hallintaa että kirjasto- ja tietopalveluosaamista. Kirjastojen ulkoistamis- ja sulauttamistoimilla menetetään kehysorgani-

Tampereen kirjastotoimenjohtaja Tuula Haavisto esittelemässä YKN-strategiaa Yleisten kirjastojen neuvoston kokouksessa 20.4.2009 Helsingin kaupungin kirjaston auditoriossa Pasilassa.

saation substanssialan tuntemisen tuoma etu ja räätälöidyt, asiakkaille kohdenetut tietoa- ja tunteiden palvelut muuttuvat ”massapalveluiksi”.

Miten koette ja näette oman sektorinne ja Kansalliskirjaston yhteistyön ja roolit?

Niukkojen taloudellisten resurssien aikana Kansalliskirjaston tarjoamien keskitettyjen palvelujen jatkuminen koko kirjastoverkolle ja niiden rahoituksen turvaaminen kaikkien kirjastosektorien osalta on ensiarvoisen tärkeää erikoiskirjastojen toiminnalle.

Erikoiskirjastojen mukanaolo sekä palvelujen kehittämistyössä että kirjasto- ja tietopalvelualan kansainvälisten ja kansallisten sääntöjen ja standardien kehittämisessä on tärkeää. Myös tieto tulevista suunnitelmista edesauttaa erikoiskirjastoja omien hankkeiden suunnittelussa ja ennakoinnissa.

Yhteisluettelo on välttämätön erikoiskirjastoille samoin kuin kansalliset keskitetyt ratkaisut ja palvelut (auktoreittirekisteri, YSO, URN). Kirjasto- ja tietopalvelualan koulutus ja ajankohtaispäivien jatkaminen on toivottavaa erikoiskirjastojen henkilöstön osaamisen ylläpitämiseksi.

Kansalliskirjastolta toivotaan myös panoksia erikoiskirjastojen roolin tukemisessa suhteessa valtiovaltaan kansallisen tietohuollon vahvistamiseksi.

Yleisten kirjastojen neuvosto, puheenjohtaja Tuula Haavisto

Kirjastojen suurimmat haasteet omalla sektorillanne tai oman sektorinne näkökulmasta?

Suurin muutospainne yleisille kirjastoille tulee internetistä. Sen vaikutus kansalaisten, erityi-

sesti nuorten tiedonhankinta- ja lukemistottumuksiin heijastuu suoraan esimerkiksi tietopalvelukysymysten määrään ja laatuun. Kaunokirjallisuudelle ja muille tarinoille puolestaan tuntuu koittavan renessanssi, mikä näkyy mm. lisääntyvinä lukupiireinä.

Tilasta tulee yhä tärkeämpi. Kirjastoja käytetään yhä enemmän työhuoneina, ja koululaisetkin voivat viettää siellä iltapäivää turvallisesti. Koko yhteiskuntaa ajatellen on tärkeää, että jossain paikassa aivan oikeasti kaikki ryhmät ovat tasa-arvoisesti tervetulleita: kirjasto on sivistynyt sisätila jossa ei tarvitse maksaa, ja jossa esim. monietnisyys ei taatusti ole ongelma.

Ammatillisesti katsoen kirjastohenkilökunnan sisältöjen asiantuntemus on kanavoitava kansalaisten käyttöön myös uusilla tavoilla. Tässä on kaksi tärkeää ulottuvuutta: kirjastoja tarvitaan edelleen antamaan laatuleimaa aineistoille, samoin avaamaan aineistojen aarrearkkua ja niille, joilla ei ole aikaa niitä itse pöyhötelä. Tässä kirjastot voisivat olla vielä enemmän proaktiivisia. Pieni esimerkki: valikoimaluettelot voitaisiin tuoda internet-aikaan ja kytkeä vaikka kunnan kuumiin kysymyksiin. Tamperella pyöräilyn järjestäminen herättää nykyisellään suuria ristiriitoja. Niitä saattaisi lievittää tieto muiden kaupunkien kokemuksista, joista voisi koota teemapaketin kirjaston verkkosivuille. Kaikenlainen muukin laatusisältöjen esittely ja kiinnostavien aineistojen nostot tulevat entistä välttämättömämmäksi. Kirjastoihin

pitää perustaa vielä nykyistä enemmän herkkypöytiä ja tyrkkyhyllyjä.

Miten koette ja näette oman sektorinne ja Kansalliskirjaston yhteistyön ja roolit?

Kansalliskirjaston rooli yleisten kirjastojen kannalta on kasvussa, mutta tilanne ei ole vielä asettunut jengoilleen. *Nelli* ja *FinELib* tunnetaan ja tiedetään, samoin Mikkelin digitointikeskus. Kansalliset käyttäjäkyselyt löivät tänä vuonna läpi. Seuraavaksi on edessä hyvin suuria ratkaisuja, jotka vaativat viisautta ja taitoa kaikilta osapuolilta. On linjattava kolme toisiinsa kytkeytyvää, mutta kuitenkin erillistä asiaa: kansallinen yhteisluettelo, yhteinen asiakasliittymä eli KDK ja vielä mahdollinen yhteisjärjestelmä. Viimeksi mainittu ei välttämättä ole KK-kysymys, mutta yleisten kirjastojen kannalta se painii samassa sarjassa.

Kansalliskirjastolle kunnallisen itsehallinnon leimaama yleisten kirjastojen kenttä tuntuu olevan hieman hankala hahmotettava. Toisaalta kirjastoala on maanlaajuisesti niin pieni, että voimia pitää yhdistää. Näin pitkälle ollaan varmasti yksimielisiä, mutta mitä se tarkoittaa käytännössä? Luulen, että yhteistyö sujuu parhaiten, kun sillä on konkreettiset tavoitteet sekä selkeä vastuu, vallan ja kustannusten jako. □

Kysymykset Päivi Jokitalo, Kansalliskirjasto.

Yhä enemmän löydän tarvitsemaani aineistoa suoraan verkosta. Erityisesti rakastan Kansalliskirjastomme digitoituja vanhoja sanoma- ja aikakauslehtiä, joiden hakutoimintojen sumea logiikka sopii seikkailumielisille. Mennyt maailma välittyy elävänä vanhojen sanomalehtien pikku-uutisista ja ilmoituksista. Kiehtovia ovat myös Kansalliskirjaston digitoimat pienpainatteet eli erilaiset verstaiden, tehtaiden ja kauppaaliikkeiden mainokset ja tuotetuettelot.

Kirsti Manninen
Kirjailija ja käsikirjoittaja
et-lehti 8/2010

Miniatyyrien maaginen maailma

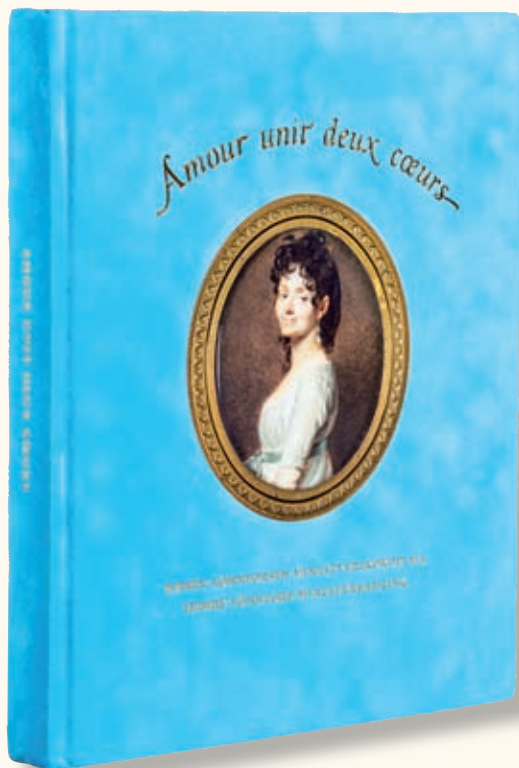
*Suomen kirjataiteen komitea valitsi Turun taidemuseon kustantaman julkaisun *Amour unit deux cœurs – Henry Lönnforsin miniatyyrikokoelma*, *Henry Lönnfors miniatyrsamling* vuoden 2009 kauneimmaksi kirjaksi. Graafinen suunnittelija Minna Luoma kertoo kirjan suunnitteluvaiheista. Minna on suunnitellut myös Kansalliskirjaston vuosikertomuksen 2009, joka on saanut inspiraationsa vanhoista kirjoista.*

Tutustuminen aineistoon

Aloin suunnitella kirjaa Turun taidemuseon miniatyyrikokoelmasta keväällä 2009. Museo oli saanut lahjoituksena Henry Lönnforsin miniatyyrikokoelman ja oli suunnittelemassa kokoelmasta sekä näyttelyä että julkaisua. Asiakas, Turun taidemuseo, oli minulle entuudestaan tuttu. Olimme tehneet yhdessä julkaisun Stalinin ajan virolaisesta taiteesta, *Punaste lippude all*, jota Turun taidemuseo esitteli kesällä 2008.

En tuntenut miniatyyritaidetta entuudestaan, joten en tiennyt mitä odottaa, kun keväällä 2009 matkustin Turkuun palaveriin. Museon kellarissa konservointi- ja säilytystiloissa,

Miniatyyrikirjan kansi on verhoiltu samettijäljitelmä-kankaalla. Kankaan marmoriefekti tekee kannen väristä elävän, kuin pilvisen taivaan. Kannessa Christophe Guérinin (1758–1831) maalaama kuva kreivitär Sophia Magdalena Lewenhauptista.

Minna Luoma työhuoneessaan.

pienelle työntöpöydälle aseteltuna, suojaavan paperin alle, oli piilotettuna kokoelma viininpunaiselle kankaalle levitettyinä. Christian Hoffmann, näyttelyn kuraattori, esitteli minulle kokoelman työt. Töiden ääreen syventyneenä oivalsin niiden viehätysten. Maalauksiin ikuistetut ihmiset ovat todella olleet joskus olemassa. Eivätkä nämä olleet mitään tylsiä muotokuvia. Tuolla karismaattisen näköisellä tuntemattomalla herralla on naururypyt silmäkulmissaan. Ja tuo nuori herkin näköinen herra, niin väsyneet silmät, mikäköhän hänen elämänsä salaisuus on? Nuori viekoittelevasti hymyilevä kreivitär vaikuttaa kujeilevalta. Ja Jakob Axel Gillbergin tuntematon herrasmies kumpupilvisen taivaan alla pohdiskelvalta. Näillä ihmisillä on ollut elämä. Heillä ei ole ollut kameraa millä tallettaa oman elämänsä tärkeitä vai-

heita talteen, mutta heillä on ollut taiteilija, joka on maalannut heistä kuvan.

Taustatyönä kävimme myös tutustumassa Sinebrychoffin museon miniatyyrikokoelmaan yhdessä Christianin ja julkaisun toimittajan Mia Haltian kanssa. Katselmuksen jälkeen istahdimme pieneen erkkeriin, josta avautuu näköala puistoon. Paikka tuntui oivalliselta paikalta pohdita Henryn kirjan luonnetta.

Henry Lönnfors oli vaativa ja valikoiva esteetikko, jota miellyttivät taide ja antikviteetit. Tyylikausista erityisesti rokokoo, kustavilaisuus ja empire vetosivat häneen. Hän ihastui kypsällä iällä luonteeltaan aristokraattiseen ja raffinoituun pienoistaiteeseen, miniatyyrimaalaukseen. Ja nyt hänen keräämänsä taide tulisi saattaa arvoiseensa kirjan muotoon.

Inspiraatio löytyy

Henry Lönnfors säilytti töitään viininpunaisella sametilla vuoratussa laatikossa. Tämä materiaali mielessä lähdin pohdiskelemaan kirjan materiaalivalintoja. Voisiko kannen materiaali olla kin samettia, aivan kuin ennen vanhaan – silloin kun kirjat sidottiin kangas- tai nahkakanisiin? Viininpunainen samettijäljitelmä olikin ensimmäinen ehdotukseni kannen materiaaliksi, mutta se tuomittiin – aivan oikeutetusti – nukkavieruksi ja tunkkaiseksi vaihtoehdoksi. Luonnospalaverissa katselimme inspiraatioksi muita taidekirjoja ja puheeksi tuli myös Marie Antoinette. Mutta hetkinen – tässä voisi olla ideaa! Olin nähnyt Sofia Coppolan elokuva-version Antoinettesta ja tunnistin tälle kirjalle oivallisesti sopivan visuaalisen maailman: hattarankevyitä pastellisävyjä, helmiäistä ja norsunluuta, samppanjaista kultaa. Kyllä – kirjan henki voisi olla tässä. Ja yhtäkkiä kaikki olikin aivan selvää. Toki koko työ oli vielä edessä, mutta hyvän idean kanssa se olisi paljon helpompaa.

Valinnan vaikeus

Kirjansidontamateriaaleista löytyi uskomaton valikoima samettijäljitelmiä. Mikä määrä värejä! Vaaleanpunaista, -vihreää, -lilaa. Viljapellon keltaista, anista, melonia, korallinpunaista. Värien intensiteetti toistuu kankaissa aivan eri tavalla kuin neliväripainetussa paperissa. Mutta miten valita oikea väri niin että se toimii kannen kuvan kanssa? Kokosin pienistä mallipaloista tietokoneella isomman kankaan. Olisiko pinkki sittenkin liikaa ranskalaiselle peruukkipäiselle herralle? Pastellisävyissäkin tuntui piilevän vaara, olisivatko ne liian hempeitä. Valitsin mielestäni parhaista vaihtoehdoista ehdotukset museolle. Katselimme niitä jälleen miniatyyrien äärellä. Ankaran pohdinnan jälkeen jäljelle jäi

turkoosinsininen Bora Bora. Hurjan voimakas väri, silti leikittelevä, rohkea, katseenvangitsija. Ja kreivitär ehdottomasti kanteen, kutsumaan lukijaa yhteiselle matkalle.

Taideteokset ja värit

Taidejulkaisujen yhtenä suurena haasteena on aina ollut taideteosten värien paikkansapitävyys. Vaikka teoksen kuvaisi taitava kuvaaja erinomaisella kameralla loistavissa valaistusolosuhteissa – ja näinhän asia ei aina edes ole – ei kuva koskaan vastaa originaalia. Silmämme erottaa paljon enemmän värejä kuin mitä paperille voidaan painaa ja silmä on toisinaan armoton. Miniatyyrien suhteen asiat olivat hyvin, valokuvaaja Vesa Aaltonen kuvasi kokoelman kokonaan studio-olosuhteissa. Lisäksi oli mahdollista verrata valokuvista otettuja vedoksia originaaleihin. Eräänä kesäkuisena aamuna, museon pohjoispuoleisella oikeaoppisissa valaistusolosuhteissa kokoonnuimme vertaamaan vedoksia teoksiin. Olin toiveikas korjausten suhteen, valokuvat olivat erinomaisia ja vedokset laadukkaita – mutta – eiväthän ne originaaleja vastanneet! Kävimme teokset yksitellen läpi ja kirjasin kuumeisesti kommentit ylös. *Valkoinen kaulus ei näy. Tumman takin yksityiskohdat hukkuvat. Väärä punainen. Poskien rusotus on kadonnut.* Hirveän paljon korjattavaa. Ja toisaalta aivan tavallista hienosäätöä, jota kuvankäsittelija Timo Lagerström ei osaisi ratkaista. Onneksi harva vertailee teoksia painettuun kuvaan tällaisella tarkkuudella, mutta meidän tehtäviin se kuului mahdollisimman hyvän lopputuloksen saavuttamiseksi.

Typografiaa ja paperivalintaa

Taideteosten kokoa ajatellen kirjastakin haluttiin tehdä pieni, tosin ei kuitenkaan miniatyyrimäisen pieni (vaikka kokouksessa sitäkin

vaihtoehtoa pohdittiin puolileikillään). Oma haasteensa oli sijoittaa pieneen formaattiin kolme kieliversiota: suomi, ruotsi ja englanti. Valitsin kirjan kirjaintyyppiä *Adobe Jenson pro* -kirjainperheen. Tämä antiikva kirjaintyyppi perustuu kuuluisan venetsialaisen kirjanpainajan ja typografin Nicolas Jensonin (1420–1480) piirtämään tekstityyppiin. Se on hyvin luettava, selkeä tekstityyppi. Kirjainperheestä löytyvät kaikki hyvään typografiaan vaadittavat versiot, kapiiteelit eli pienaakkoset sekä kursiivit. Laajoissa kolmikielisissä kuvateksteissä tarvittiin lisäksi lisäväriä, jotta ruotsinkielinen teksti erottuisi suomenkielisestä ja kursiivilla ladotusta englannista.

Marie Antoinetten henkeen näin kirjan paperin norsunluunvärisenä, puuterimaisen kellertävänä. Toisaalta paperin täytyi olla taidepainopaperiksi tarkoitettu, hyvin värejä toistava paperi. Liian huokoinen se ei saisi olla, vaikka muutoin valitsisinkin mieluiten pehmeän, jopa karhean paperilaadun. Ja kuinka ollakaan, löysin juuri prikulleen oikeanlaisen paperin, päällystetyn kevyen kermansävyn taidepainopaperin. Tosin sen tuotanto oli juuri lopetettu. Kesällä 2009 paperitehtaiden valikoima tuntui hupenevan silmissä. Tehtaita suljettiin, valikoimaa supistettiin. Vaihtoehtoja kyllä löytyi, mutta ne olivat liian kalliita. Oli siis pärjättävä valkoisella paperilla. Mutta eipä hätää, kellertävä tooni voitaisiin kyllä painaa. Tosin se edellytti vain hiukan enemmän töitä. Miniatyypit oli kuvattu niin, että niissä oli mukana kehyksen luoma varjo. Pieni detalji, joka nostaa teoksen paperin pinnalta hiukan kolmiulotteisempana esiin. Väripohjan kanssa tuo pehmeä varjo edellytti lisätöitä, mutta oli sen arvoista – vaikutelma oli juuri sellainen kuin halusin.

Antiikkikirjoissa kirjan esilehdet on usein koristeltu marmoroidulla paperilla. Tämän kirjan esilehtien lähtökohtana oli venetsialaisen *Vigilientia*-teoksen kääntöpuolelle tehty kasviaiheinainen koristekuvio, joka omalla tavallaan vastasi

marmoroitua tapettimaista pintaa. Jatkoitin tietokoneella soikean muotoisen teoksen ulkoreunojen alle jääneet kuviot ja kopioin ja rakentelin kuvioita lisää niin että sain koko sivun täyteen.

Surua ja iloa ja kohti tulevaisuuden haasteita

Kirjapainossa kuukausia tietokoneen ruudulla elänyt työ muuttuu vihdoinkin konkreettiseksi kirjaksi. Se on aina jännittävää. Varhain elokuisena aamuna olin lähdössä Turkuun katsomaan kirjan painatuksen aloitusta Finepressiin. Mutta en koskaan lähtenyt Turkuun. Sain puhelun isältä kuudelta aamulta. Äiti oli kuollut. Pitkään sairastanut äitini oli kuollut ja matkustin Turun sijasta Tampereelle. Onneksi työ oli minun osaltani jo tehty ja hyvissä käsissä. Ja toisaalta kaikki työt saavat silloin odottaa kun elämässä tapahtuu näin suuria asioita.

Äiti ei koskaan ehtinyt näkemään miniatyyrikirjaa, mutta olisi varmasti lukenut sen mielellään – kaikilla kolmella kielellä. Hän olisi pitänyt kirjan syrjäkulusta ylenpalttisenä liioitteluna, ja sellaisena juuri kirjaan sopivana.

Aikanaan, kun aloitin graafisen suunnittelun ja kerroin äidille suunnittelevani kirjoja, hänen oli vaikea hahmottaa mitä siis oikeastaan teen. Ei, en kirjoita kirjan tekstiä. Ei, en ota kirjan kuvia. Mutta järjestelen nuo palikat kirjan sivuille. Ei kuulostaa järin ihmeelliseltä, varsinkin kun kirjat näyttävät kutakuinkin samalta. Kaikissa kirjoissa on tekstiä ja kuvia. Niissä on kannet ja valkoista sivujen reunoilla. Mitäs niissä nyt täytyisi erikseen suunnitella? Ja tottahan se on, kirja on kovin tuttu meille kaikille. Aika onnistunut keksintö, hyvin säilyvä, arvokkaana pidetty, edelleen olemassa. Silmämme on oppinut antamaan anteeksi kehnostikin suunnitellut kirjat, vaikka hyvä ulkoasu parantaa sisällön ymmärtämistä ja saa tarttumaan kirjaan uudelleen. Kirjasuunnittelua voisi verrata palapelin ratkaisemiseen. Jokaisella palalla on oma paikkansa

kokonaisuudessa, vaikka palapeliin verrattuna kirjasuunnittelussa on useampia kuin vain yksi ainoa oikea loppuratkaisu.

Onko e-kirjasta painetun kirjan haastajaksi? Mitenkähän tämä miniatyyrikirja sellaiseen soveltuisi? Voisin ilman muuta kyllä yrittää. Suunnittelua sekin media vaatii ja sillä on omat haasteensa. Paperin pehmeyttä sillä ei kyllä tavoita. Ja kuinkahan hyvin sen kirjan laajuudenkin ruudulta hahmottaa? Mitä jos akku loppuu? Tai tulee energiakriisi? Mutta ehkä säh-

köisen kirjan ruudulla voisi toteuttaa suurenuslasin tarjoaman ominaisuuden ja astua teosten sisään, nähdä kaikista pienimmätkin detaljit. Vaikkapa tuntemattoman taiteilijan luomukseen, jossa kaksi amoriinia leikkii pallolla. Mutta tuo pallo ei olekaan mikä tahansa pallo, se onkin maapallo jota rakkaus pyörittää.

□

Kirjoittaja on graafinen suunnittelija joka suunnittelee työkseen kirjoja ja painotuotteita.

Olemme sitä mitä ajattelemme.

Buddha

Sielu auttaa ruumista ja kohottaa sitä erinäisinä hetkinä.

Se on ainoa lintu, joka kantaa häkkiänsä.

Victor Hugo

Taiteilijalla on vapaus liioitella, luoda romaanissaan kauniimpi, yksinkertaisempi ja lohdullisempi maailma kuin se, missä elämme.

Maupassant

Kylmä järki on pikemminkin vakava sairaus kuin tavoittelemisen arvoinen ihanne.

Antonio R. Damasio

Ellette tunne rakkautta, istukaa hiljaa ja työskennelkää esineiden, mutta ei ihmisten kanssa.

Leo Tolstoi

Mainonta muuttaa kulutuksen demokratian korvikkeeksi.

Näkemisen tavat 1991

Kuva onkin läntisen maailman oopiumi.

Michael Tournier

Kukaan ei lue rankaisematta typeryyksiä.

Victor Hugo

Kaikesta huolimatta maanviljelys jää jokaisen maan selkärangaksi.

Clara M. Codd

Iris. L. B. Fr. Marschall von Bieberstein: Centuria plantarum rariorum Rossiae meridionalis praesertim Tauriae et Caucasi. Crakoviae 1810.

Uusi lukemiskulttuuri 1700-luvulla Suomessa

SUOSIKKIKIRJOJA KAUNOKIRJALLISUUDESTA MATKAKIRJOIHIN.

Uudet kirjallisuudenlajit vaikuttivat 1700-luvulla voimakkaasti kasvavaan lukijakuntaan ja lukijoiden ajatusmaailmaan. Matkakertomukset, kaunokirjallisuus, historiateokset sekä valistus- ja hyötykirjallisuus avasivat lukijoiden maailmaa ennen kokemattomalla tavalla. Uuden kirjallisuuden lukemiseen liittyi myös omaa lukukokemusta arvostava individualistinen lukemiskulttuuri.

Lukijan henkinen vapaus ja mahdollisuus itse vaikuttaa omaan sivistykseen, sen laatuun ja tasoon, kasvoi aikaisempaan verrattuna. Yksilöllinen kiinnostus tiettyyn aihepiiriin tai kirjallisuudenlajiin saattoi ohjata yksilön lukemista toisin kuin aikaisemmin. Uuteen lukemiskulttuuriin kuului keskeisenä osana myös mahdollisuus syventyä, eläytyä ja pohtia lukemaansa rauhassa, omissa oloissaan.

Uskonnollinen kirjallisuus oli edelleen hallitsevassa asemassa maaseudun rahvaan keskuudessa, mutta kaupungeissa kauppiaiden, virkamiesten ja käsityöläisten piirissä sen asema ei ollut enää yhtä vahva. Tuon ajan suomalaisissa pienissä kaupungeissa saattoi lukea joko alkuperäiskielellä tai käännöksinä myös maailmankirjallisuuden suosikkikirjoja. Näyttelyssä esillä olevat kirjat ovat koottu Helsingissä ja Oulussa 1700-luvulla luetuista kirjoista.

Suomessa luettiin paljon matkakertomuksia. Suosittuja olivat muun muassa Carl von Linnén ja hänen oppilaittensa matkakertomukset sekä ulkomaiset matkakertomukset. Oulussa vuosina 1788–1799 toiminut pormestari Karl Johan Fagerström omisti esimerkiksi näyttelyssä esillä olevan kuuluisan ranskalaisen luontontieteilijän ja tutkimusmatkailijan Pierre Sonneratin teoksen *Voyage aux Indes orientales et la Chine, fait depuis 1774 jusqu'à 1781*. Sonnerat teki useita matkoja Kaakkois-Aasiaan ja tunnetaan kulttuurisen erilaisuuden puolesta-puhujana ja muinaisen Intian kulttuurin ihailijana.

Kaunokirjallisuudesta ja eritoten romaaneista ja näytelmistä tuli myös Suomessa 1700-luvun loppupuolella lukemiskulttuurin uusi vaikutusvaltainen osa. Ajanjakson uudet arvot vaikuttivat paitsi valistuskirjallisuuden

Uusi lukemis-
kulttuuri -näytte-
lyn kuvitusta.

kautta myös voimakkaasti juuri kaunokirjallisuuden välityksellä. Korostamalla tunteiden ja luonnon merkitystä kaunokirjalliset teokset välittivät luonnonrakkautta ja tunnepohjais- ta tai empaattista elämänsäntettä. Komedian, satiirin tai parodian muodossa ne usein myös kyseenalaistivat tai kritisoivat ihmisiä ja yhteiskunnan eri ilmiöitä.

Kuten kaunokirjallisuus, aikakauden suosiossa olevat historiateokset tukivat yksilöllistä ajattelua, yhteiskunnallista pohdintaa ja tulkin- taa. Historiankirjoitus uudistui 1700-luvulla monin tavoin. Historioitsijat omaksuivat dynaamisemman esitystavan ja kirjoittivat teoksia, jotka rohkaisivat lukijaa tekemään poliittisia, tunteeseen vetoavia ja eettisiä valintoja. Suo-

nessa varsinkin Voltairen teos Kaarle XII:sta oli suosittu.

Aikakauden hyötyajattelu ja tietokirjalli- suuden kasvava saatavuus rohkaisi lisäksi paitsi ammatillisiin myös uudenaikaisiin taloudellisiin ja yhteiskunnallisiin kehittämisspyrkimyksiin. Monipuolistunut kirjatarjonta loi laajan perus- tan individualistiselle elämänsäntelle, pohdis- kelulle, itsensä kehittämiseksi sekä oman ja toi- sen tai vieraan vertailulle. □

Aiheesta on näyttely Kansalliskirjaston Agricola- huoneessa 4.9. asti sekä teoksessa: Kirjakulttuuri kaupungissa 1700-luvulla. Toimittaneet Cecilia af Forselles & Tuija Laine. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjaston julkaisuja 20, SKS 2008

Pannaanko verkkokirjat pakettiin?

– E-KIRJOJEN HINNOITTELUMALLIT JA TARJONTA

Verkossa julkaistavat kirjat ovat yleistyneet odotettua hitaammin. Vaikka suurin osa tieteellisestä verkkoaineistosta on edelleen e-lehdissä ja tietokannoissa, on e-kirjojen käyttö lisääntynyt sitä mukaa kuin tarjonta on vähitellen kasvanut. FinELib-konsortio on kerännyt kokemusta e-kirjapaketien lisensoinnista usean vuoden ajalta. Verkkokirjoja on FinELibin kautta lisensoitu yli 300 000 kappaletta.

Lontoossa helmikuussa 2010 pidetyssä kustantajien konferenssissa (ASA) pidettiin selvänä, että verkkokirjojen hinnoittelumalleissa siirrytään yhä enemmän pois painettuun kirjaan perustuvasta hinnoittelusta. Tulevaisuudessa vain sisällöllä on merkitystä, ei sillä, onko kyseessä kirja vai lehti. Vaarana kuitenkin on, että e-kirjojen lisensoinnista tulee entistä monimutkaisempaa, jos hinnoittelumallit ja käyttöehdot vaihtelevat aineistosta ja kustantajasta toiseen.

Tulevaisuudessa vain sisällöllä on merkitystä, ei sillä, onko kyseessä kirja vai lehti.

tentiaalisten käyttäjien määrään ja valittuihin koelmiin. *Knovel* tarjoaa eri hintakategoriat eri organisaatiotyypeille. Hintaan vaikuttaa myös organisaation käyttäjien määrä. *Safari Technical Books Online* -hinta riippuu yhtäaikaisten käyttäjien määrästä. Lisäksi valittavana on joko pääsy koko aineistokokoelmaan tai vain tietyn pistemäärän sisällä valittaviin nimekkeisiin. Valtaosa FinELibin lisensoimista e-kirjakokoelmista on tilaavan organisaation verkossa käytössä ilman että esimerkiksi yhtäaikaisten käyttäjien määrää on rajoitettu.

Kotimainen *Ellibs Oy* myy verkkokirjoja yksittäisinä niteitä, joiden hinnat ovat keskimäärin painetun kirjan tasoa. Tässä mallissa kirjastot ostavat kirjat omistukseensa. *Ellibs Web* kirjasto-ohjelmistolla kirjasto voi lainata yksittäisiä niteitä käyttäjille. Kirjastot ja käyttäjät

ovat kritisoineet tätä mallia siitä, että se kopioi kirjojen hankinta- ja käyttömallin painetusta kirjasta eikä hyödynnä tarpeeksi verkkokirjan mahdollisuuksia.

Verkkokirjojen hinnoittelu kirjavaa

FinELibin lisensoimissa e-kirjakokoelmissa näkyy hinnoittelumallien kirjo. *Ebraryn* verkkokirjoissa hinta perustuu tilaavan organisaation po-

Mistä verkkokirjassa maksetaan?

Kun verkkokirjoja käytetään kustantajan palvelimelta, on tärkeää, että palvelu on katkeamatta

asiakkaan käytössä. Käyttökatkot eivät enää ole kovin yleisiä, mutta niiden sattuessa kustantajalta tai välittäjältä vaaditaan nopeita toimia yhteysien palauttamiseksi.

Löytyvyyden ja käytettävyyden merkitys ei voi liikaa korostaa arvioitaessa verkkokirjakokoelman arvoa kirjastolle ja käyttäjille. Käyttöliittymän hakuominaisuudet, viitteiden löytyminen ja abstraktien saatavuus ovat tärkeitä lukemispäätöksessä. Mahdollisuus ladata verkkokirjojen viitetietoja MARC-formaatissa kirjastojärjestelmään parantaa löytyvyyttä. Käyttäjän pitäisi myös voida ladata verkkokirjoja erilaisille medioille ja lukemislustoille ja käyttää hankittuja aineistoja ajasta ja paikasta riippumatta.

Tieteelliset kirjakustantajat suhtautuvat epäluuloisesti verkkojulkaisemiseen pelätessään piratismia. Kustantajat haluavat rajoittaa verkkokirjojensa tulostus- ja tallennusoikeuksia sekä lisenssisopimuksissa että teknisesti. FinELibin lisensoissa pyritään asiakkaille turvaamaan riittävät verkkoaineistojen käyttöoikeudet. Kirjastot ja yksittäiset käyttäjät arvioivat ostopäätöstä tehdessään, mitä verkkokirjalla voi tehdä. Jos aineiston käyttöoikeudet ovat rajallisia, esimerkiksi tulostus- tai tallennusoikeutta ei ole, kokoelman käyttöarvo tilaajalle vähenee.

Kun verkkoaineistojen määrä kasvaa, kirjastoilla on yhä suurempia vaikeuksia saada selville, mitä ne oikeastaan ovat lisensoineet. Laajoissa välittäjiltä hankittavissa kirjapaketeissa aineistoa

voi myös poistua käytöstä kesken sopimuskauden, jos kustantaja vetää aineistonsa pois välittäjän palvelusta. Käyttäjillä ei ole enää pääsyä esimerkiksi tärkeisiin kurssikirja-aineistoihin, opinnot voivat pahimmassa tapauksessa viivästyä ja lisensoidun kokoelman käyttöarvo pienenee kesken sopimuskauden merkittävästi.

Pääsy e-kirjakokoelmaan lakkaa käyttöoikeuslisenssin loputtua. Ostamalla aineisto omistukseen turvataan aineiston pitkäaikainen käyttöoikeus. Kun kirjastoissa siirrytään yhä enemmän käyttämään vain verkkokirjoja, on aineiston pitkäaikaiskäytöllä yhä suurempi merkitys. Jos omistukseen ostettu aineisto ei ole enää käytössä kustantajan/välittäjän käyttöliittymän kautta, on kirjastojen haasteena selvittää, mitä teknisiä ratkaisuja ne tarvitsevat asettaakseen verkkokirjat asiakkaiden käyttöön. Kirjojen formaatin on myös tuettava pitkäaikaiskäyttöä.

Maksetaan vain siitä mitä käytetään?

Talouden taantuma ajaa kirjastot seuraamaan entistä tarkemmin verkkoaineistojen käyttöä. Aineistoja ei osteta varastoon vaan määrärahat halutaan sijoittaa aineistoihin, joita asiakkaat käyttävät. Verkkokirjojen käytöstä on kuitenkin vaikea saada vertailukelpoisia tilastoja hankintapäätösten tueksi, sillä vain muutama kustantaja/välittäjä tarjoaa verkkokirjojen kansainvälisen *Counter*-tilastusuosituksen mukaiset käyttötilastot.

Esimerkkinä käyttöön perustuvasta hinnoittelusta on malli, jossa kustantaja tarjoaa pääsyn laajaan kokoelmaan, mutta vain asiakkaiden käyttämistä verkkokirjoista maksetaan. Mallin ongelmana on käytön ja kustannusten ennakoimattomuus. Helpottaakseen tilannetta kustantaja voi tarjota kirjastolle ns. sähköisen lompakon, johon ladatulla määrärahalta maksetaan käytöstä. Budjettia voidaan ennakoida käyttötilastojen perusteella, mikäli tilastot saadaan nopeasti ja luotettavasti. Budjettiriskiä voidaan pie-

mentää myös rajaamalla käytössä olevien kirjojen määrää ja katkaisemalla pääsy aineistoon, kun määrärahat on käytetty loppuun. Kirjastot eivät kuitenkaan halua rajoittaa pääsyä aineistoon esimerkiksi kesken lukukauden. Siksi halutaan ennakoida ja kiinteät vuosimaksut. FinELibin konsortiolisensioinnissa ei ole ollut käytössä tällaista käyttöön perustuvaa hinnoittelumallia.

E-kirjatarjonta ei vastaa kysyntää

Verkkokirjoja ei vielä ole kirjastoissa paljon, sillä kaikkea aineistoa ei ole saatavilla verkkomuodossa. Kirjastot ovat tilanteessa, jossa ne joutuvat hankkimaan sitä mitä on tarjolla, koska eivät saa sitä, mitä tarvitsevat. FinELibin asiakaskirjastot haluavat lisää erityisesti kotimaisia e-kirjoja sekä verkossa tarjottavaa kurssikirja-aineistoa.

Suomalaiset kustantajat ja välittäjät ovat alkaneet herätä vastaamaan kasvavaan e-kirjojen kysyntään. Useita verkkoaineistoihin liittyviä kehitysprojekteja on jo meneillään.

Verkossa tarjottaville e-kirjoille ja kurssikirja-aineistoille olisi myös luotava hinnoittelumalleja, jotka turvaavat kirjailijoiden ja kustantajien toimeentulon, mutta antavat myös kirjastoille mahdollisuuden siirtyä yhä enemmän painetuista verkkokirjoihin.

Ostavatko käyttäjät tarvitsemansa verkkokirjat jatkossa yhä enemmän suoraan kustantajalta? Mikä on verkkoaineistojen välittäjien ja kirjastojen rooli tällaisessa tilanteessa? Nähtäväksi jää, miten kustannustoiminta ja kirjastojen rooli muuttuu verkkokirjojen yleistyessä. □

Kirjoittaja on Kansallisen elektronisen kirjaston FinELibin suunnittelija.

Lisätietoa

FinELib-konsortio: <http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/finelib/>

Sähkökirjasta oppia ja iloa

Viisi vuotta sitten kiersimme perheen kanssa autolla Itämeren maat Ruotsin ja Tanskan kautta Saksaan, Puolaan ja Baltian maihin. Mukanamme oli ostoskorillinen kirjoja, yhteensä viisikymmentä matkaopasta, sanakirjaa, luonto-opasta, karttaa ja muuta teosta. Osa ostettuja, osa lainattuja. Kun saavuimme uuteen maahan ja halusimme tarkistaa vaikkapa ruokasanastoa tai kiinnostavia nähtävyyksiä, kannoimme mukanamme repullisen kirjoja.

Nyt samasta kierroksesta pääsee jo vähän kevyemmällä kantamuksella.

Älypuhelimeen voi ladata niin sanakirjat kuin matkaoppaatkin. Sen avulla voi paikallistaa oman sijaintinsa, etsiä eri kohteita sekä kulkureittejä ja liikenneyhteyksiä. Samasta laitteesta voi lukea niin kotimaisten kuin paikallistenkin lehtien verkkosivut, joita monet kustantajat ovat jo tehneet erikseen mobiililaitteita varten. Tai esimerkiksi Bloomsburyryhmän jalanjälkiä seurattessaan voi käyttää Lontoon sähköistä metrokarttaa aikatauluineen. Mobiilista voi katsoa mitä British Museumissa on meneillään tai etsiä alueen lukuisia kirjakauppoja tai Harry Potterin kotikustanta-

mon Bloomsburyn sijaintia, ja siihen voi ladata niin Virginia Woolfin, E.M. Forsterin kuin John Keynesinkin teoksia. Jossain seudun monista kahviloista tai pubeista voi syventyä Virginia Woolfin *Omaan huoneeseen* tai Keynesin talouspoli-

tiikkaan niiden syntysijoilla. Lisätietoa hyvinvointivaltion kehityksestä Keynesin jälkeen tai naisista kirjailijoina voi samantien hakea internetin lukuisista palveluista. Jos päättää yllättäen mennä Shakespeare's Globe Theatreen, voi etukäteen lukea puhelimesta Shakespearen kootuista teoksista esitettävän näytelmän ja varata liput internetistä. Tämän lisäksi on monia muita mahdollisuuksia tutustua matkakohteen taustatietoihin ja yhdistää niitä toisiinsa.

Magnus von Wright, kapustarinta.

Kai Ekholmin kirjan "Kirjastot ovat palaessaankin kauniita" (BTJ 2010) kuvitusta.

Kohtaaminen kapustarinnan kanssa

Maaliskuun lopulla ajoimme Tornionjokilaaksoissa kohti pohjoista. Edessämme tien yli käveli ruskeankirjava kahlaajan näköinen lintu, jota emme heti tunnistaneeet. Puhelimeen ladatussa *FinnBirds*-lintukirjassa on von Wrightin veljesten maalaukset, joista tunnistimme linnun

kapustarinnaksi. Kirjan ääninäytteestä kuuntelimme kapustarinnan ääntelyä, ja seurasimme linkkejä *Wikipediaan*, *Luontoporttiin* ja *Suomen lintuatlakseen*, joiden sivuilta saimme lisää tietoa. Emme vielä kukaan olleet varmoja, voiko kapustarinta olla jo maaliskuun lopussa niin pohjoisessa. Samasta puhelimesta lähti viesti lintututkijattavalle, joka ensin epäili havaintoamme

mutta keskusteltuaan kollegansa kanssa vahvisti sen. Olimme nähneet kevään ensimmäisen kaupustarinnan niillä korkeuksilla.

Miksi kokeilla sähkökirjaa?

Sähkökirjat toimivat erinomaisesti sanakirjoina, matkaoppaina, karttoina ja muina oppaina, mutta myös kaunokirjallisuutta ja filosofiaa voi hyvin lukea sähköisesti. Yksi laite on kevyt kantaa, se vie vähän tilaa, on aina mukana, ja se on käyttökelpoinen moneen tarkoitukseen.

Käyttäjälle ei useinkaan ole ratkaisevaa, onko sähköinen aineisto nimeltään kirja, lehti, tietokanta tai jokin muu. Olennaista on pääsy luotettaviin tietosisältöihin silloin kun niitä tarvitsee. Pelkkä teksti sähköisenä ei vielä riitä. Useimmissa nyt käytössä olevissa laitteissa on mustavalkoiset näytöt eivätkä ne tue sähkökirjan monipuolista käyttöä, ja monet sisällöt ovat lisäksi laitesidonnaisia. Puhelimen näyttö on aika pieni pitempiä aikoja lukemiseen. Mobiililaitteiden ja niiden sisältöjen täytyykin edelleen kehittyä, mutta tarjolla on jo ituja siitä, millaisia mahdollisuuksia sähkökirja antaa.

Sähkökirjan etuja ovat vuorovaikutteisuus, helppo siirtyminen muihin palveluihin ja lisätietoihin sekä mahdollisuus liittää kokonaisuuteen ääntä ja liikkuvaa kuvaa. Lukija kaipaa myös mahdollisuutta tehdä kirjaan omia sivumerkintöjään, sitä ominaisuutta ei toistaiseksi ole. Ehkä jossain vaiheessa on myös mahdollista lainata sitaatteja tietyissä rajoissa ilman että syntyy vaaraa koko teoksen kopioinnista. Silloin olisi mainiota, jos sitaattiin tulisivat saman tien lähde teoksen metatiedot.

Sähkökirjamaailmassa kirjaston tehtävä ei poikkea siitä mitä se on painettujen kirjo-

jen maailmassa: turvata ihmisille pääsy tieto- ja kulttuurisisältöihin ja jäsentää niitä käyttöä varten. Monien ennusteiden mukaan myös Suomessa painopiste siirtyy painetuista kirjoista sähköisiin aivan kuten jo on tapahtunut monien lehtien ja muun tiedonvälityksen kohdalla. Siksi päätimme Turussa tutustua sähkökirjojen lukulaitteisiin ja harjoitella niiden käyttöä pienessä mittakaavassa. Samalla saatoimme tarjota kirjastonkäyttäjille mahdollisuuden itse kokeilla, miltä sähköinen lukulaite tuntuu, miten sitä voi käyttää ja millaista siitä lukeminen tuntuu. Kotimainen sisältötarjonta on tällä het-

kellä suppeaa ja lukulaitteet ovat vielä kömpelöitä, mutta olemme silti saaneet kokeilusta arvokasta kokemusta. Luonnollisesti kirjaston tehtävä ei tulevaisuudessa ole niinkään lainata laiteita

kuin tarjota pääsy kulttuuriperintöön myös sähkökirjan muodossa.

Kirjastot eivät pysty hankkimaan sähköistä aineistoa niin paljon, että kaikki saisivat heti haluamansa. Suosittuja teoksia joutuu edelleen varaamaan. Se millä rakenteilla sähkökirjojen ”kappalemääriä” hallitaan ja millaisia sopimuksia kirjastot ja kustantajat niistä tekevät, on ratkaistava kansallisilla neuvotteluilla. Kirjastojen viestipalvelu saapuneista varauksista on jo pitkään toiminut sujuvasti matkapuhelimeen, mutta toistaiseksi varatut kirjat odottavat hakijaansa jossain mistä ne on noudettava, ja niiden kuljettaminen paikasta toiseen ja lajittelu vaativat paljon työtä. Olisi hienoa, jos yhä useammin voisi ladata varaamansa kirjan mobiililaitteeseensa ja pääsisi saman tien uppoamaan sen sisältöön. □

Kirjoittaja on Turun kaupunginkirjaston/Varsinais-Suomen maakuntakirjaston kirjastotoimenjohtaja.

Olennaista on pääsy luotettaviin tietosisältöihin silloin kun niitä tarvitsee.

E-böcker och strömmade ljudböcker enligt modell Elib

I bland måste man gå över ån efter vatten. I vårt fall blev det att gå över Östersjön för att hämta e-böcker till biblioteket.

Den fungerande modellen hittades i Sverige hos e-boks företaget *Elib* som tillhandahåller en tjänst som uttryckligen vänder sig till biblioteken. Genom att anlita Elibs biblioteksanpassade tjänster har folkbiblioteken i Sverige på ett enkelt sätt kunnat ge sina kunder tillgång till efterfrågad litteratur, både skönlitteratur och facklitteratur, i elektronisk form. Materialet tillhandahålls som e-böcker och som strömmade ljudböcker.

Bibliotekstjänster på svenska i Finland är sällan något som serveras färdigt på silverfat. Fredrikabiblioteken i Österbotten har därför ett ständigt behov av att hitta fungerande lösningar för att få tillgång till biblioteksmedia och bibliotekstjänster på svenska. Våra kommuner är tvåspråkiga med svenska som majoritetsspråk eller enspråkigt svenska. Genomsnittlig fördelning enligt modersmål är 78

% svenska, 21 % finska, 1 % övriga språk. Vi hörde oss för hos Elib om det var möjligt att

ansluta våra bibliotek till det riks-svenska utbudet, och fick ett positivt svar. Det är fullt möjligt. I Jakobstad började vi redan år 2006. Våren 2009 kom landskapets alla Fredrikabibliotek med. Så enkelt var det. Resten är teknik och några enkla avtal kring användningen. Anpassningen till biblioteksprogrammet gick i en handvändning.

Svenska e-böcker till dator, handdator, mobiltelefon eller läsplatta

Idag finns ett utbud av ca 2500 titlar aktuell fack- och skönlitteratur som e-böcker och strömmade ljudböcker. Det är alltså brukslitteratur, aktuella nya böcker eller böcker med i regel högst några år på nacken. Utbudet växer hela tiden med hundratals böcker varje år. Alla titlar finns förtecknade med katalogposter i våra lokala biblioteksdata-baser och

Med ett gemensamt bokmärke informerar Fredrikabiblioteken om de nya e-tjänsterna.

FOTO: ANNIKA LUND

Biblioteksdirektör Leif Storbjörk och avdelningschef Siv Kasslin bjuder på runebergstårter i läshörnan, Viktor Sunds hörna på stadsbiblioteket.

finns dessutom samlade i den gemensamma databasen *Fredrika*. Från katalogposten finns länkning till materialet hos Elib. Katalogposterna köper vi direkt från BTJ i Sverige.

Materialet lånas över nätet genom att man uppger det lånekortsnummer man har vid sitt eget bibliotek och matar in den PIN-kod man fått. Man lånar och hämtar boken till datorn eller till sin mobiltelefon eller så lyssnar man av den som strömmande ljudfil.

Mobiltelefonanvändaren och den som vill använda e-boken i en läsplatta får finna sig i ytterligare ett steg av identifikationsrutiner. Men svårare än så blir det inte. För en någorlunda van datoranvändare är detta rutinsaker och hur enkelt som helst.

Materialet hittas alltså via bibliotekskatalogen, men man kan även gå direkt via bibliotekets hemsida eller gå in via serviceproducentens sidor. Man kan även hitta fram till materialet när man surfar på nätet och upptäcker en intressant titel man gärna skulle vilja läsa ge-

nast i elektronisk form. Om man är låntagare vid ett bibliotek som anlitat Elibs biblioteksanpassade tjänster så kan det lyckas. Alla vägar bär till Rom heter det ju i ordspråket. Kan vi ordna så att våra bibliotekstjänster blir spontant tillgängliga har biblioteken definitivt vunnit en plats i folks medvetande i internetvärlden.

Nyaste nytt år 2010 är att man även kan ladda ner e-böckerna vid Elib till en läsplatta. Det betyder att våra bibliotekskunder automatiskt garanteras ett innehåll av aktuella biblioteksböcker till läsplattan. Läsplattan blir genast mera biblioteksmässig. På Stadsbiblioteket i Jakobstad testar vi som bäst några lämpliga läsplattor för kundbruk.

Avgiftsfritt för våra biblioteksanvändare, pristärt och kostnadseffektivt för biblioteket

Användningen av Elibs böcker (med lånerätt) sker avgiftsfritt för våra kunder. Det är precis lika avgiftsfritt som ett lån av motsvarande bib-

lioteksmaterial i fysisk form vid de kommunala allmänna biblioteken. Det är till och med ännu mera avgiftsfritt sett ur kundperspektiv, för man behöver ju aldrig betala några förseningsavgifter. Användningen är fri under ansvar. Biblioteket begränsar den mängd e-media kunden kan ladda ner under en viss tid, för varje nedladdning kostar biblioteket en liten summa. Varje bibliotekskund har möjlighet till ett visst antal lån över en viss tid. I dagsläget är gränsen lagd till 3 böcker per 7 dagar. Med den gränsdragningen för e-media håller vi kostnaderna i styr samtidigt som vi ger våra kunder ständig tillgång till hela utbudet. Det finns, för att nu ta ett kärt exempel, inga köer på kursböcker, det är bara att hämta ner en efterfrågad kursbok över nätet närhelst man vill så länge man hålls inom sina veckogränser. Efter en månads lånetid upphör boken att fungera. Behövs den en månad till är det bara för kunden att låna på nytt.

Ett annat exempel: Nyutkomna titlar som är bristvara i pappersform kan lätt avnjutas i elektronisk form efter några knapptryckningar. Avnjutas?! Här kommer protesterna. Med bröstitoner hävdar både en och annan bokvän att ingenting kan ersätta den riktiga pappersboken och att det aldrig kan bli samma läsoplevelse med att läsa en roman på skärmen. Helt säkert kan de personerna ha rätt i denna sin argumentering. En kvalificerad gissning är väl att de flesta bokälskare och bibliotekskunder ännu väljer pappersboken framom e-boken om de läggs fram som alternativ bredvid varandra och man konfronterar dem mot varandra. Men vem är ute efter konfrontation? Vi söker komplement. Att döma av det stora intresset för

läsplattor på senare tid får vi nog börja räkna med e-formen som ett fullt godtagbart sätt att läsa böcker på. Intresset för ljudböcker är också stort.

Nackdelar: Biblioteket äger inte detta e-material. Biblioteket betalar för att våra kunder ska ha tillgång till materialet. Det finns vissa problem med att garantera tillgång över en längre tid. Men å andra sidan har vi ju Nationalbiblioteket i Finland och Kungliga biblioteket i Sverige som tar ansvar för långtidsförvaringen. De allmänna biblioteken ska väl ändå

De allmänna biblioteken ska väl ändå vara mera som ett föster mot världen och inte samla böcker utifrån museala aspekter.

vara mera som ett föster mot världen och inte samla böcker utifrån museala aspekter. Fördelar: Tillgängligheten, snabbheten, den enkla logistiken. Inga problem med hyllordningen,

inget fysiskt iordningställande av materialet, inga etiketter att klistra, inget behov att plasta böckerna. Bokhyllor behövs inte och kostar inte en enda euro i fastighetshyra heller. Inga reserveringsrutiner, inga kravmeddelanden.

Något hot mot de fysiska böckerna på de finländska kommunala biblioteken föreligger inte i dagsläget. Tillgången på e-media på våra bibliotek är minimal. Där finns problemet. Ifall de allmänna biblioteken inte med det snaraste kan erbjuda volymprodukter på e-sidan kan det nog hända att vi blir helt överkörda och bortglömda när de nya distributionskanalerna och användarmodellerna för e-media skapas.

Var dröjer den finländska och finska versionen av Elib? En sådan skulle behövas nu! □

Leif Storbjörk
Biblioteksdirektör
Stadsbiblioteket i Jakobstad

E-kirjojen lukulaitteet Turun kaupunginkirjastossa

Kokeilun alkuvaiheet

Turun kaupunginkirjasto aloitti e-kirjojen lukulaitteiden lainauksen asiakkaille lokakuussa 2009. Laitteiden lainauskokeilu ajoitettiin samaan aikaan Turun kirjamesujen kanssa ja kokeiluille saatiinkin huomiota myös paikallisessa mediassa. Halusimme tällä palvelulla tarjota asiakkaillemme mahdollisuuden tutustua uuteen teknologiaan ja tuoda tunnetuksi lukemisen uusia muotoja. Kokeilun alkuvaiheessa kokoelmaamme kuului kahta eri lukulaitemallia, yhteensä viisi kappaletta. Myöhemmin täydensimme laitevalikoimaamme vielä kolmella laitteella, joista kaksi edusti uudempaa markkinoille tullutta laitemallia.

Mikä on lukulaite?

Mitä sitten ovat e-kirjojen lukulaitteet? Lukulaite on tarkoitettu digitaalisessa muodossa olevan kirjan lukemiseen. Laite toimii elektroforeesitekniikalla, joka tarkoittaa sitä, että sähkökenttä liikuttaa hiukkasia nesteen sisällä. Tämä ns. sähkömuste mahdollistaa sen, että näytöllä näkyvä teksti muistuttaa hyvin pitkälti tavallisen paperikirjan tekstiä. Lukuominaisuuksiltaan lukulaitteella luettava kirja vastaa siis tavallista kirjaa. Näyttö ei myöskään häikäise, eikä auringonvalo ole esteenä lukemiselle.

Nykyisiin markkinoilla oleviin lukulaitteisiin mahtuu karkeasti noin tuhat kirjaa. Laitteiden muistia voidaan lisätä myös muistikorttien avulla. Lukulaitteet kuluttavat akun kapasiteettia ainoastaan sivun vaihdon yhteydessä. Keskimäärin akku on ladattava 8000 sivunvaihdon jälkeen. Useat laitemallit mahdollistavat myös musiikin ja äänikirjojen kuuntelun sekä kuvien katselun. Laitteiden näytöt vaihtelevat viiden ja kuuden tuuman välillä, mutta maailmalla on myös lehtien lukuun tarkoitettuja laitteita, joiden näytöt ovat huomattavasti suurempia.

Palaute ja kokemukset

Turussa asiakkaille lainattavat laitteet sisältävät tekijänoikeusvapaata kirjallisuutta. Henkilökunta lataa aineiston valmiiksi laitteelle. Asiakas saa näin mukaansa noin 70 teoksen kokoelman ja laitteen käyttöohjeet suomeksi ja ruotsiksi. Odotamme kuitenkin, että kevään aikana saamme FinElibin kautta neuvotellun sopimuksen, jolloin voimme hankkia e-kirjoja kirjastojärjestelmäämme. Silloin luontevin tapa on lainata asiakkaalle tyhjä lukulaite, jolloin hän voi itse ladata kirjastojärjestelmän tai Internetin kautta haluamaansa aineistoa laitteelle.

Olemme kokeneet lukulaitteiden lainauksen kiinnostavana ja haastavana projektina.

E-kirjojen lukulaitteita voi lainata Turun kaupunginkirjaston tieto-osastolta. Hanna Strandberg selailee lukulaitteen kirjavalikoimaa.

Asiakkaat ovat olleet hyvin kiinnostuneita laitteista ja kysyntä on ollut suurta. Palaute asiakkailtamme on ollut pääsääntöisesti positiivista, mutta joitakin ongelmiaakin on tullut vastaan. Alkuvaiheessa laitteet toimivat hitaasti ja edelleen saamme valituksia sisältöjen rajallisuudesta. Laitteiden käyttöönottovaihe työllisti henkilökuntaa, koska teknisiä ongelmia jouduttiin ratkaisemaan useitakin. Lisäksi henkilökunnan koulutus kuului alkuvaiheen käyttöönottoprosessiin.

Lukulaitteita lainanneiden asiakkaiden ikäjakauma on ollut yllättävän laaja. Moni

iäkkäämpi lainaaja on nähnyt laitteen uutena mahdollisuutena lukea jälleen kirjallisuutta, koska luettavan tekstin pystyy suurentamaan haluttuun kokoon. Toivommekin, että laitekokeilun myötä saavuttaisimme myös niitä käyttäjäryhmiä, jotka tällä hetkellä syystä tai toisesta eivät käytä palvelujamme.

Digitaalinen tulevaisuus

Lukulaitteiden kehitys maailmalla on nopeaa. Uusia laitemalleja tulvi markkinoille yhä kiihtyvään tahtiin. Teknologian kehittyessä myös

laitteiden käytettävyys paranee. Uudet mallit toimivatkin jo kosketusnäyttöllisinä ja mahdollistavat myös hypertekstin käytön. Lapsille on kehitetty myös omia helppokäyttöisiä lukulaitteita tai lukulaiteominaisuudet on mahdollistettu esimerkiksi pelikonsoleissa.

Sisältöjen suhteen suunta näyttää olevan myös rajusti kasvussa. Yhdysvalloissa yhä useammin kirjan voi hankkia myös digitaalisenä ja sama trendi on jo tullut Eurooppaan, kuten esimerkiksi naapurimaahamme Ruotsiin. Varsinaisen läpimurron voi olettaa tapahtuvan siinä vaiheessa, kun lukulaitteet ovat kehittyneet helppokäyttöisiksi monitoimilaitteiksi ja hypertekstiominaisuudet sisältäviä kirjoja on tarjolla kohtuuhintaan.

Alan ongelmaksi saattaa muodostua yhteisten standardien puute. Toivottavaa olisi, että kustantajat näkisivät yhteisen standardin mahdollisuutena, joka lisää teosten myyntiä. Kuluttajalle olisi huomattavasti helpompaa, jos kaikki e-kirjat julkaistaisiin samassa avoimessa formaattimuodossa ja myös suojausmekanismit sallisivat teosten käytön eri laitemalleilla. Sähköistä kirjaa hankkiessa ostaja voisi keskittyä vain sisältöön, ei muotoon ja laitesopivuuden mietintään. Nykyinen suuntaus, jossa suuret nettikirjakaupat sitovat aineistonsa käytön tiettyyn laitemalliin, on huolestuttavaa paitsi kuluttajan kannalta, myös kirjallisuuden levityksen kannalta.

Kirjasto ja digitaalinen maailma

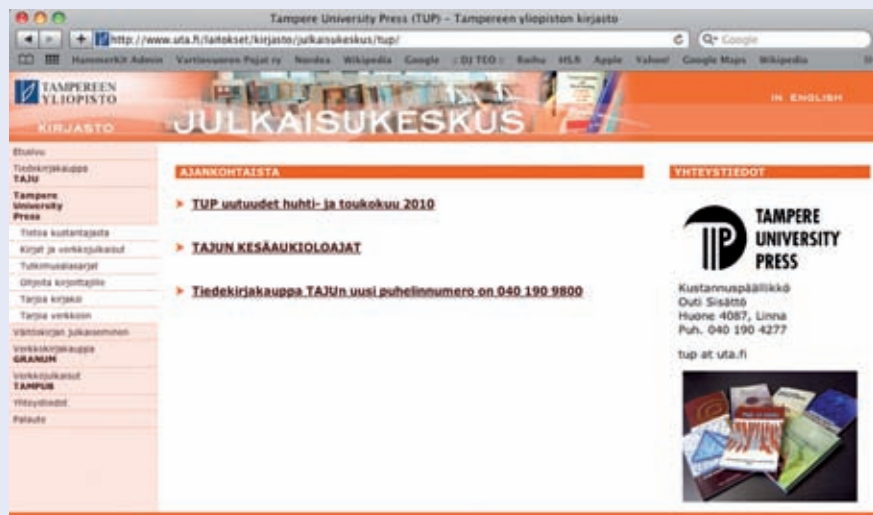
Mikä rooli jää kirjastolle uudessa digitaalisessa toimintaympäristössä? Tätä kysymystä on hyvä pohtia nyt, kun seuraamme aitiopaikalta alan tapahtumia. Me emme voi vaikuttaa kovinkaan paljon ympäröivään maailmaan, mutta meillä

on mahdollisuus vaikuttaa omaan toimintaamme ja tuoda esille näkemyksemme kirjastolaitoksena. Kirjastot tarvitsevatkin etenkin nyt yhteistyötä yli kunta- ja sektorirajojen. Digitaalisen aineiston yleistyminen tuo mukanaan monia kysymyksiä, joita pystymme ratkomaan vain yhdessä. Kansalliskirjaston rooli aineistonkäyttösopimusten neuvotteluissa korostuu entisestään. Aineistojen hinnoittelumallien kirjavuus ja oikeus ostettuun aineistoon on kenttä, johon tarvitaan yhteisiä ratkaisuja. Yleisten kirjastojen kannalta taas olisi toivottavaa, että digitaalisen aineiston tarjonta kohtaisi tavallisen kirjastonkäyttäjän tarpeet.

Olemme sisältöjen asiantuntijoita ja voimme olla sitä jatkossa yhä enemmän. Meidän tehtävämme on tarjota asiakkaillemme tietoa ja elämyksiä. Miksi emme käyttäisi tämän tehtävän toteuttamiseen kaikkia keinoja, joita uusi teknologia meille mahdollistaa? Uusi toimintaympäristö on haastava, mutta mahdollisuuksia täynnä. Kirjastojen vahvuutena on se, että olemme puolueettomia tiedon välittäjiä. Me emme tavoittele taloudellista voittoa, vaan tasa-arvoista yhteiskuntaa, joka tehokkaasti välittää tietoa kaikille kansalaisille. Olemme ehkä lähellä Gutenbergin parenteesin toteutumista ja astumassa uuteen aikakauteen. Paperinen kirja ei varmasti tule häviämään lähitulevaisuudessa, mutta todennäköistä on, että sen rinnalle tulee yhä voimakkaammin myös sähköisessä muodossa oleva kirja. Kirjastojen tulee olla mukana kehityksessä ja tuoda oma näkemyksensä esiin. Meidän on otettava paikkamme myös tässä uudessa maailmassa, yhdessä ja yhtenäisenä kenttänä. □

Kirjastonhoitaja Aija Laine,
Turun kaupunginkirjasto.

Nykyinen suuntaus, jossa suuret nettikirjakaupat sitovat aineistonsa käytön tiettyyn laitemalliin, on huolestuttava.

Miksi e-kirja ei myy?

Tampere University Press

Yliopistokustantaja Tampere University Press (TUP) perustettiin vuonna 1994. Samana vuonna saatiin julkaistujen kirjojen tiedot juuri perustetulle kotisivulle. Kokotekstien julkaisemisesta verkossa vasta haaveiltiin. Seuraavana vuonna aloimme pyytää väittelijöiltä lupaa heidän väitöskirjansa julkaisemiseksi verkossa. Muutamassa vuodessa käytännön hyväksyivät sopimuksissaan myös muut TUPin kirjailijat.

Ensimmäiset e-kirjat 2002

Monenlaiset ennakkoluulot ja tekniset pulmat oli voitettava ennen kuin väitöskirjoja saatiin verkkoon luettavaksi. Tampereen yliopisto oli ensimmäisiä suomalaisia väitöskirjojen verkkojulkaisijoita vuonna 1999, jolloin väitöskirjojen e-tuotanto alkoi. Väitöskirjat oli alusta lähtien

tarkoitus saada vapaasti verkkoon kaikkien saataville, joten jakelu ei oman tietokannan kautta tuottanut pulmia.

Suomalaisia e-kirjojen välittäjiä olisi luullut jo it-buumin aikana syntyvän runsaasti. Kehitys on kuitenkin ollut hidasta eikä toimijoiden määrä ole vielä suuri. Oma verkkojulkaisujen myyntikanavaa ei itsekään kyetty perustamaan, joten TUP tarttui vuonna 2002 ensimmäisen toimijan tarjoamaan mahdollisuuteen. Tämä toimija oli verkkokirjojen verkkokauppa *Eweline*, joka sittemmin muutti nimensä Ellibiksi ja laajensi toimintaansa myös e-kirjojen lainaukseen.

TUP on laittanut Ellibisiin myytäväksi vuosittain lähes kaikki ne kirjat, joita ei jaella vapaasti verkossa. Verkossa myytäviä kirjoja on vuosittain 20–25, kun TUP kaikkiaan julkaisee nykyisin 120–130 kirjaa. Suurin osa kirjoista on väitöskirjoja, joita jaellaan verkossa avoimesti ja myynnissä ovat vain painetut väitöskirjat.

Myynti ei vedä

Kahdeksan vuoden kokemus tieteellisten verkkokirjojen myynnistä on osoittanut, että verkkokirjojen myynti ei vedä. Painettuina kirjoja ei nimekettä kohti useissa tapauksissa myydä paljon, koska tiedekirjan aihe on usein kapea, vain pientä tiedeyhteisöä kiinnostava. Parhaiten verkossa myyvät tutkimusmenetelmäkirjat ja sellaiset kirjat, joista on käytännön hyötyä opiskelussa tai työssä.

Tiedekirja on hyvin harvoin myyntilistan bestseller – oli kysymys sitten painetusta tai verkkokirjasta. Muutos tapahtuu kuitenkin heti, kun kirja laitetaan verkkoon VAPAAS-TI kaikkien luettavaksi. Silloin löytyy lukevaa yleisöä. Esimerkiksi väitöskirja saattaa parissa vuodessa saada 4000–5000 lukijaa. Sellaisista myyntiluvuista ei edes uskalla unelmoida. Normaali kirjanmyynnit ovat parhaimmillaan vain satoja kappaleita.

Oletukseni on, että verkkokirjat eivät myyksi, että ne ovat liian kalliita. Tiedepuolella kirjoista haetaan useimmiten tietoa. Kirjaa ei välttämättä lueta kokonaan. Silloin painetun kirjan hinta, joka useilla kustantajilla on sama kuin verkkokirjan hinta, on liian korkea.

Kun vuonna 2002 aloitimme verkkokirjojen myynnin, mietimme, mikä on kirjalle oikea hinta. Tuottamiskulut ovat minimaaliset sen jälkeen kun sisältö on valmis. Laitoimmekin verkkokirjat aluksi myyntiin 20 prosenttia painettua kirjaa halvemmalla. Muutamassa vuodessa kuitenkin vakiintui käytäntö, jossa painetun ja verkkokirjan hinta on yhtä suuri, ja mekin muutimme hinnoittelun vastaamaan yleisintä käytäntöä.

Hinta alas, myynti ylös?

Verkkokirjan hinnoittelu on ongelmallista – niin ainakin uskotaan. Jos sen hintaa lasketaan

runsaasti, pelätään, että se syö väistämättä ison osan painetun kirjan myynnistä. Tällöin kirjan kokonaistuotto ei peitä edes tuotantokustannuksia. Ennen julkaisemista tehdään kustantamoissa prosessin suurin ja kallein työ ennakkoarvointien ja toimitustyön yhteydessä. Painatus- ja verkkojulkaisukulut ovat pieni osa julkaisemisen kuluista.

Isoilla kielimarkkinoilla tai laajemmalle yleisölle tarkoitetuissa kirjoissa riittää varmasti ostajia sekä painetulle että saman teoksen verkkokirjalle, vaikka verkkokirjan hinta asiakkaalle on halpa. Tiedekirjan pienemmillä markkinoilla tämä on yhä arvoitus. Hinnoittelu on vielä pulmallisempaa, kun verkkokirja myydään kirjastolle välittäjän kautta, jonka palvelu mahdollistaa monta samanaikaista käyttäjää yhtä verkkokirjaa kohti. Tässä, ja vielä selkeämmin kun yksittäiselle asiakkaalle myytessä, on kyseessä käyttöoikeuden myynti, jonka suuret kansainväliset kustantajat ovat osanneet hinnoitella päätä huimaavan kalliiksi.

Muuttuuko Tampere University Press'in hinnoittelu?

Nyt olemme taitekohdassa, jolloin on mietittävä ja arvioitava verkkokirjojen hinnoittelua. E-kirjojen lukulaitteet ovat tulossa vihdoinkin Suomessakin markkinoille. Niiden yleistyessä jokamiehen käyttöön on sisältöjä oltava edullisesti saatavilla. Uskon, että kun tiedekirjojen hinnat putoavat 7–10 euroon per kirja, niin myynti lähtee liikkeelle. Miten sen sopeuttaa painettavien kirjojen myyntiin? Siinä ratkaisut ovat vaiston ja ammattitaidon varassa. □

Outi Sisättö
kustannuspäällikkö
Tampere University Press

Ei merta edemmäs kalaan

– BIBLIOTHECA BALTICA AVAA YHTEYKSIÄ ITÄMEREN ALUEEN KIRJASTOIHIN

Meri yhdistää Itämeren alueen maita. Se on tarjonnut luontaisen reitin, kun on lähdetty kaupantekoon, valloittamaan uusia alueita tai saamaan oppia. Nykyään oppia ja malleja haetaan helposti kauem-paa, koska liikkuminen ja yhteydenpito ovat helpottuneet. Lähinaapurit helposti unohtuvat, eikä naapurin kieltäkään enää välttämättä osata. Itämeren alueen mailla on kuitenkin paljon yhteistä historiaa, jota ei kannata unohtaa. Yhteinen kulttuurinen tausta ja kokemusmaailma luovat hyvän pohjan monenlaiselle yhteistyölle.

Bibliotheca Baltica on Itämeren alueen kirjastojen yhteistyötä edistävä ryhmä, joka on toiminut kohta 20 vuotta. Se perustettiin 1990-luvun alussa Itämeren alueen kirjastojen yhteistyöfoorumiksi. Aloite sen perustamiseksi syntyi Saksassa, ja Suomi on ollut toiminnassa mukana alusta lähtien. *Bibliotheca Baltica*n perustamiseen vaikutti Neuvostoliiton hajoamisen myötä syntyneet uudenlaiset mahdollisuudet yhteistyöhön juuri itsenäistyneiden Baltian maiden kirjastojen kanssa.

Liki 20 toimintavuoden aikana *Bibliotheca Baltica*ssa on aika ajoin arvioitu, onko yhteistyölle edelleen tarvetta. Valtaosa alueen maista

kuuluu nykyään Euroopan unioniin ja kirjastoille on sitä kautta avautunut mahdollisuuksia verkostoitumiseen koko Euroopan alueella. Suurimmat kirjastot ovatkin menneet mukaan EU-hankkeisiin, mutta silti Itämeren alueen yhteistyöllä on oma erityinen merkityksensä, joka kumpuaa alueen kulttuurisista ja historiallisista erityispiirteistä.

Vaikka *Bibliotheca Baltica*ssa on arvioitu uudelleen toiminnan muotoja ja tavoitteiden ajanmukaisuutta, yhteistyön ytimenä on kuitenkin koko ajan pysynyt Itämeren alueen kirjallisen kulttuuriperinnön tunnetuksi tekeminen ja saavutettavuus. Konkreettiset tavoitteet ovat toki muuttuneet: alkuaikojen ideasta laatia kirjastojen kokoelmiin johdettava käsikirja on luovuttu ja sen sijaan halutaan tuoda kulttuuriperintöä saataville digitaalisesti.

Itämerellinen kulttuuriperintö ja identiteetti, onko niitä?

Itämeri on sen piirin kuuluvissa maissa esillä politiikan, talouden ja ympäristön suojelun yhteyksissä. Sinilevälautat, kalakantojen pieneminen, öljytankkerit ja kaasuputken ra-

Talouslamasta huolimatta Latvian kansalliskirjaston uusi rakennus nousee Riiaan Väinäjoen rantaan.

kennuslupa ovat tavallisimpia yhteyksiä, joissa Itämerestä puhutaan. Harvemmin tulee esiin Itämeren maita yhdistävä historia tai ihmisten mukana maasta toiseen kulkeneet kulttuuri-vaikutteet, jotka matkailija havaitsee ehkä epämääräisenä tuttuuden tunteena jotain kirkkoa tai aukiota katsellessaan. Itämeren alueelta löytyy monta kaupunkia, jossa kulkiessaan aistii historian kerroksellisuuden. Kaupunkien valtiat ovat vaihtuneet; usein ovat vaihtuneet myös asukkaat ja kieli. Historian kerrokset elävät rakennuksissa, asemakaavassa ja ihmisten tarinoissa, mikäli uusi valta ei ole niitä vaientanut. Viipuri – vanha venäläinen kaupunki, vai kuinka? Gdansk, vai Danzig?

Itämeren alue on erikoislaatuinen Euroopan kolkka myös kielellisen moninaisuuten-

sa vuoksi. Alueella on jäljellä lukuisia pienten kansojen ja kielten rippeitä saarekkeina valta-väestön keskellä. Valtakieliäkin on useita ja ne kuuluvat kolmeen eri kieliryhmään: germaaniin, slaavilaisiin ja itämerensuomalaisiin kieliin. Onko näissä aineksia erityisen itämerellisen kulttuuri-identiteetin rakennuspuiksi? Miten sellainen voisi syntyä? Rakennuspuita Itämeren alueen kulttuuri-identiteetin vahvistamisessa voisi löytyä Itämeren eri maiden kirjastoissa säilytettävästä yhteisestä kirjallisesta kulttuuriperinnöstä, jonka yhteen saattamiseen Bibliotheca Baltican toiminta pyrkii.

Mitä Itämeren alueen yhteisellä kulttuuriperinnöllä oikein tarkoitetaan ja miten sitä voi tehdä tunnetuksi? Kunkin maan kirjallinen kulttuuriperintö talletetaan kansalliskirjastoihin

Bibliotheca Baltican johtokunta tutustui Latvian kansalliskirjaston rakennustyömaahan 27.4. kansalliskirjaston johtajan Andris Vilksin opastuksella. Kuvassa Andris Vilks, Asko Tamme Tarton kaupunginkirjastosta, Irina Lynden Venäjän kansalliskirjastosta ja Jürgen Warmbrunn Herder-instituutin kirjastosta.

ja tämän vuoksi eri maiden kansalliskokoelmien voidaan ajatella olevan Itämeren alueen kirjallisen kulttuuriperinnön ydintä. Valtioiden rajat Itämeren alueella ovat olleet vuosisatojen ajan levottomassa liikkeessä ja eri kansojen kulttuuriperintöä on muuallakin kuin nykyisten valtioiden rajojen sisäpuolella.

Valloitusodista puhuttaessa nostetaan usein esiin sotasaaliina kotiin tuodut arvokkaat kulttuuriesineet, myös kirjat, mutta valloituksilla ja rajojen uudelleen vetämisellä on ollut kulttuuriperinnön kannalta muitakin seurauksia. Suomalaisia julkaisuja Ruotsin ajalta on säilynyt vapaakappalelain ansiosta oman maamme ohella Ruotsin Kungliga biblioteketissa, Uppsalan ja Lundin yliopistoissa, Greifswaldissa ja

jonkin verran Tartossa. Vastaavasti Suomeen on Venäjän keisarikunnan aikana kertynyt vapaa-kappaleina esimerkiksi viron, latvian, liettuan ja puolankielistä kirjallisuutta. Venäjän hallitsijasuku ja muut korkea-arvoiset lahjoittajat antoivat suopeuden ja hyvän tahdon osoituksena Turun akatemian palaneen kokoelman tilalle kirjoja, joiden joukossa oli teoksia Itämeren alueen mahtisukujen kirjastoista.

Lahjoituksena Venäjältä meille Suomeen on päätynyt esimerkiksi osia puolalais-liettualaisen Radziwillien ruhtinassuvun kirjastosta, joka viime vuonna hyväksyttiin Unescon maailmanperintökohteiden listalle. Kirjastoon kuuluvia kirjoja on Suomen lisäksi Valko-Venäjällä, Venäjällä, Puolassa, Liettuassa ja Ukrai-

nassa. Toinen esimerkki Kansalliskirjastossamme säilytettävistä Itämeren kulttuuriperintöön kuuluvista kokoelmista on Kuurinmaan herttuoiden kirjasto, jonka virtuaaliseksi rekonstruoiduksi ja uudelleen kokoamiseksi tehtiin Latviassa suunnitelmia ennen talouslamaa. Nyt hanke joutuu odottamaan parempia aikoja. Puolaisten Załuskin veljesten kirjaston kokoelmaan kuuluneiden teosten jäljittämiseksi ja virtuaaliseksi yhdistämiseksi on vireillä hanke Venäjän ja Puolan kansalliskirjastojen välillä. Załuskien kirjasto oli 1700-luvun lopulla yksi Euroopan suurimmista kirjakokoelmista ja ensimmäinen julkinen kirjasto Puolassa. Nykyään kirjastoon kuuluneita kirjoja on Venäjän eri kirjastoissa, Puolassa, Latviassa ja on niitä kulkeutunut Suomeenkin.

Digitaalitekniikan ja tietoverkon avulla on nykyään mahdollista koota kulttuurihistoriallisesti merkittäviä kirjakokoelmia uudelleen yhteen luovuttamatta teoksia. Tällaiset virtuaalikokoelmat voisivat olla paitsi kulttuuri- ja oppihistoriallisen tutkimuksen kohteita myös kulttuurisen identiteetin ja itseymmärryksen lähteitä. Digitoimalla yhdistettyjä kokoelmia ei vielä ole, mutta hankkeita niiden tekemiseksi on vireillä. Bibliotheca Baltica pyrkii omalta osaltaan autamaan tällaisten kokoelmahistoriallisten hankkeiden syntyä ja onnistumista.

Bibliotheca Baltican toiminnasta

Bibliotheca Baltican perustamisesta lähtien kansalliskirjastot ovat olleet toiminnassa aktiiv-

Bibliotheca Baltican toimintaa ohjaa johtokunta, johon kuuluvat puheenjohtajana *Gunnar Sahlin* Ruotsin kansalliskirjastosta, *Vladimir Zaitsev* Venäjän kansalliskirjastosta Pietarista, *Lise Johanssen* Kööpenhaminan kaupunginkirjastosta, *Asko Tamme* Tarton kaupunginkirjastosta ja *Irma Reijonen* Suomen kansalliskirjastosta. Sihteerinä toimii *Jürgen Warmbrunn* Marburgista Herder-instituutista.

Symposiumista:

Cultural unity and diversity of the Baltic Sea Area – common history, different languages, mixed cultures 21.–22.10.2010 Helsingissä Kansalliskirjastossa, <http://baltica.lnb.lv/>

visia, ja nykyisessä johtokunnassa ovat mukana Suomen, Ruotsin ja Venäjän kansalliskirjastot. Mukana on joukko yliopisto- ja tutkimuslaitoskirjastoja ja nykyään myös kaupunginkirjastoja, esimerkiksi Kööpenhaminan ja Tarton kaupunginkirjastot. Bibliotheca Balticassa on maksavia jäseniä 34 kirjastoa 10 maasta. Eniten jäseniä on Saksasta.

Seuraava symposium Helsingissä lokakuussa

Bibliotheca Baltica järjestää joka toinen vuosi symposiumin, jossa Itämeren alueen kirjastot kohtaavat ja voivat paitsi seurata, mitä alueen kirjastoissa tapahtuu, myös löytää uusia kontakteja ja yhteistyökumppaneita. Symposiumit ovat kohta kiertäneet koko Itämeren rannikkoalueen. Edellinen symposium pidettiin Pietaris-

sa otsikolla *Access to the Baltic Sea* ja sen teemanä olivat kartat ja Itämeren karttakuvan synty. Tänä vuonna on Helsingin vuoro. Lokakuussa pidettävän Helsingin symposiumin teemanä on Itämeri kulttuurisena alueena, sen historialliset, kulttuuriset ja kielelliset erityispiirteet. Ohjelmassa on esityksiä Radziwillien kirjaston rekonstruoinnista ja muista vastaavista hankkeista. Itämeri-teema eri maiden kaunokirjallisuudessa on yksi symposiumin aiheista. Osaamista jaetaan digitoinnin hyvien käytäntöjen työpajassa, jonka sisällöstä vastaavat Kansalliskirjaston digitoinnin asiantuntijat. □

Kirjastonhoitaja Irma Reijonen,
Kansalliskirjasto, Slaavilainen kirjasto
Bibliotheca Baltican johtokunnan jäsen

Venäjälle kolmas kansalliskirjasto

Venäjälle on perustettu kolmas kansalliskirjasto. Pietarissa toimivan Venäjän kansalliskirjaston (Rossijskaja Natsionalnaja Biblioteka) ja Moskovassa toimivan Venäjän valtionkirjaston (Rossijskaja Gosudarstvennaja Biblioteka) lisäksi kansalliskirjaston status on Presidentin kirjastolla (Prezidentskaja biblioteka imeni Borisa Jeltsina).

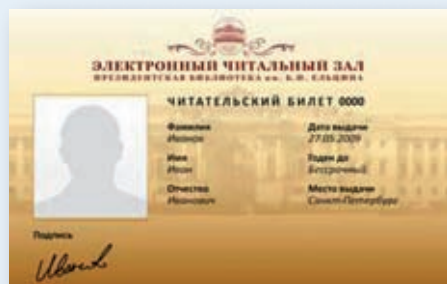
Presidentin kirjasto on kokoelmiltaan digitaalinen. Se tarjoaa asiakkaille käyttöön digitoituja ja sähkösyntyisiä aineistoja. Sen päätoimipaikka sijaitsee Pietarissa Pyhän Synodin rakennuksessa aivan kaupungin keskustassa. Alueellisten toimipisteiden avaaminen ympäri Venäjän Federaatiota on suunnitteilla tämän vuonna. Presidentin kirjasto on hyväksytty CENLin jäseneksi. □

Linkkejä

<http://www.nlr.ru/> Venäjän kansalliskirjasto

<http://www.rsl.ru/> Venäjän valtionkirjasto

<http://www.prlib.ru/> Presidentin kirjasto

Pariisin terveisiä

KUVA: KAI EKHOLM

Kävin Euroopan 'tuhkaviikoilla' opintomatkalta Pariisissa. Kohteena kuuluisa St. Genevieven kirjasto ja sen pohjoismainen osasto. St. Genevieven arkkitehtuurin kauneus ja käyttöaste hämmästyttivät. Kirjasto oli avuttuaan jo 9.15 täpötäynnä opiskelijoita.

Bibliothèque Nordique on Pariisin tärkein pohjoismaista aineistoa esittelevä kirjasto. Sitä käyttävät mm. tutkijat, kääntäjät, opiskelijat ja journalistit. Suomi on tukenut 1900-luvun alusta asti kirjastoa ja lähettää sinne edelleen lukuisia aikakauslehtiä, mm. *Filmihullu*, *ARK* ja *Parnasso* näkyvät hyllyillä. Kokoelmien pirteys ja henkilökunnan innostuneisuus tekevät vierailijaan syvän vaikutuksen. □

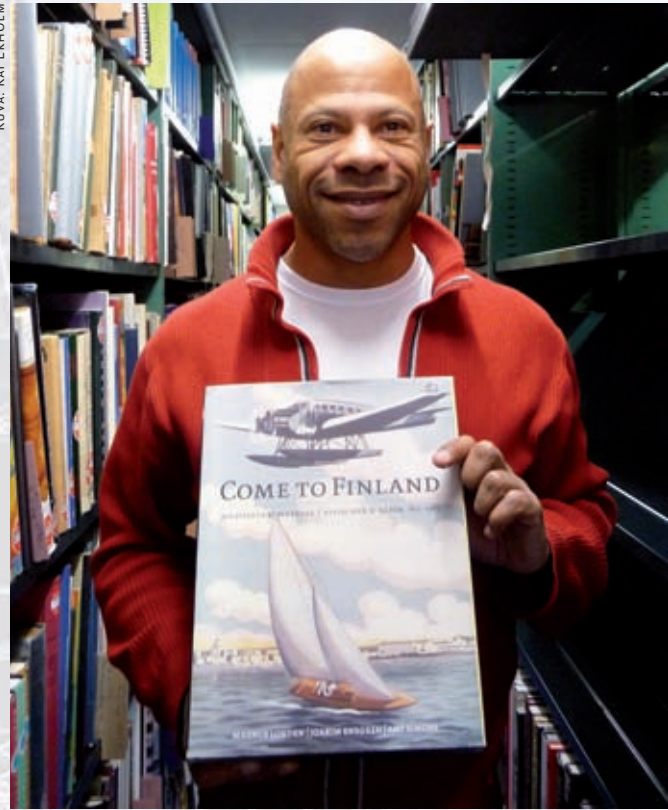
KAI EKHOLM

Bibliothèque Nordique – Pariisin pohjoismainen kirjasto

Bibliothèque nordique on Bibliothèque Sainte-Genève'n itsenäisesti toimiva osasto. Kirjastolla on oma osoite: 6, rue Valette, 75005 Paris.

Kirjasto on tärkeä Pohjoismaiden tiede- ja tutkimuskeskus Ranskassa. Se palvelee kaikkia Pohjoismaista kiinnostuneita ranskalaisia. Caenin yliopiston suomen kielen opiskelijoille kirjasto on erityisen tärkeä.

Pohjoismaat hankkivat maassaan julkaistua kirjallisuutta Bibliothèque nordiqueen. Kirjasto luettelo, säilyttää ja asettaa sen tutkijoiden käyttöön. Lisäksi Bibliothèque nordique hankkii Ranskassa ja muissa kuin Pohjoismaissa julkaistun Pohjoismaita koskevan kirjallisuuden mahdollisimman kattavasti. Suomi

Bibliothèque Nordique'n johtaja Bruno Sagna kädessään Suomea matkailujulistein ja matkakertomuksin esittelevä *Come to Finland*. Julisteita & matkoja / Affischer & resor 1851–1965. Kauniin kirjan ovat julkaisseet Magnus Londen, Joakim Enegren ja Ant Simmons. 2007 julkaistusta kirjasta on ilmestynyt myös englanninkielinen laitos. Monet kirjan julisteista ovat Kansalliskirjaston kokoelmasta. Kirjan esipuheessa todetaan, että "samaa aikaan kun kestävät suomalaiset pitkämatkanjuoksijat juoksivat Suomea maailmankartalle, julistetaiteilijat piirsivät Suomea matkailuatlakseen. Siksi pidämme aineistoa kulttuuriaarteena." □

liittyi mukaan yhteispohjoismaiseen Bibliothèque nordique -yhteistyöhön 9.8.1921. Norja, Ruotsi ja Tanska olivat solmineet Bibliothèque nordique -yhteistyösopimuksen hieman aiemmin 5.11.1920. □

SIRKKA HAVU

Suomalaisia kasvu-nimejä

REINHOLM, GOTTLUND JA LÖNNROT KASVINIMISTÖN KOKOAJINA

Kalevalan juhluvuosi on tuonut Elias Lönnrotin jälleen ajankohtaiseksi, mutta Lönnrot teki myös merkittävää työtä kasvitieteen nimistön luomiseksi. Nimistöä olivat jo ennen Lönnrotia koonneet muutkin tutkijat kuten H. A. Reinholm ja C. A. Gottlund. Reinholmin aineistoja Lönnrot on käyttänyt hyväkseen, mutta käytti nimistön luomisessa myös monia ulkomaisia lähdeteoksia, veipä kerran yliopiston kirjastosta, nykyisestä Kansalliskirjastosta, kotiinsa 36-osaisen English Botanyyn.

H. A. Reinholm

Etsiessäni eräitä 1800-luvun julkaisuja Viikin tiedekirjaston erikoiskokoelmasta käsiini osui maisteri Henrik August Reinholmin (1819–1883) kokoama ja kirjoittama artikkeli ”Suomalaisia kasvu-nimejä” välilehdellisenä erillisdoksena. Reinholmin artikkeli painettiin *Suomi*-lehdessä vuonna 1851. Lehden julkaisija on Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS).

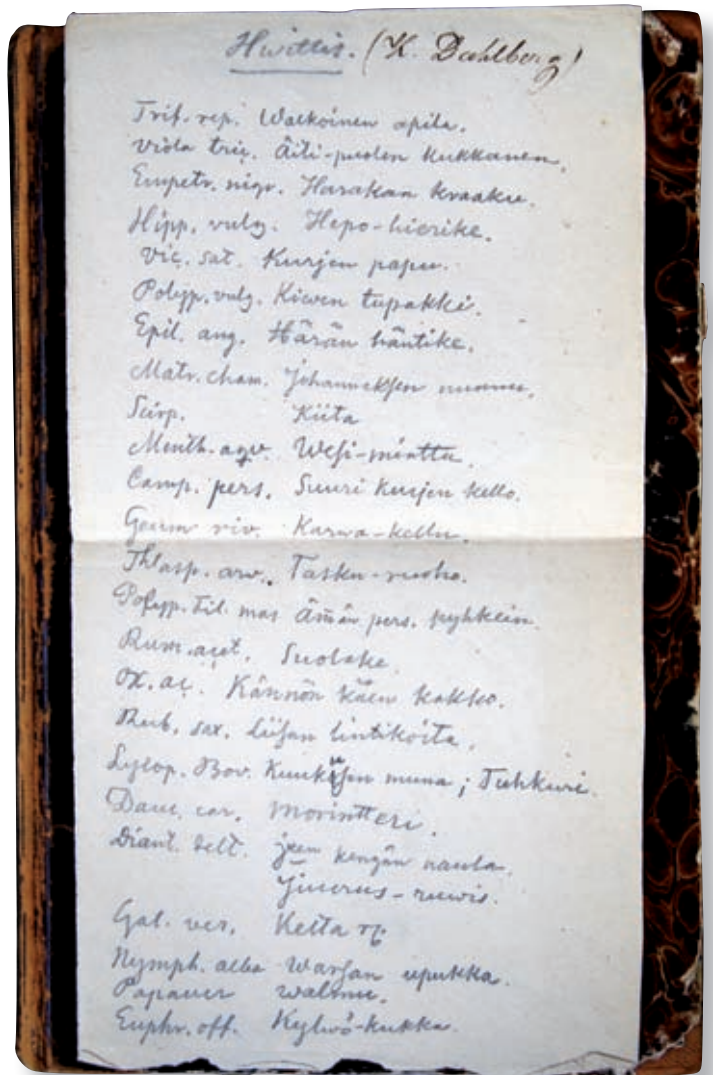
Viikin tiedekirjaston välilehdellisessä erillisdoksessa on runsaasti käsikirjoitusmerkintöjä ja lisäksi joitakin irrallisia muistilappuja.

Käsissä kulunut H. A. Reinholmin ”Suomalaisia kasvu-nimejä” sidottu eripainos Viikin tiedekirjastossa 2010.

Erillisiä termejä tai muita merkintöjä on satoja ja käsiala vaikuttaa lähes kokonaan yhden ihmisen kirjoittamalta. Joitakin vuosilukuja ja useita tiedonantajien ja muidenkin tietolähteiden nimiä on myös merkitty. Kääntöpuolella irtolapuissa on kahtia reväisty kirje päivättyä Suomenlinnaan kuuluvassa Pukkisaarella ("Bäckhålmén") toukuuella 1865. Toisessa lapussa on lasten kuolinpäiviä vuodelta 1866. Nämä ovat myöhäisimmät ajoitukset merkinnöille.

Reinholm työsti käsikirjoituksensa vuosien 1847 ja 1848 keruumatkojen jälkeen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kokouksessa 6.12.1848 Reinholm julkusti suunnitelmansa laatia artikkeli kasvien suomalaisista nimistä ilmoittamalla "että kasvuistaki olen päättänyt tehdä erikirjoituksen" ja "ennen joulua seki valmistuu". Käsikirjoitus oli joitakin aikoja Elias Lönnrotin "tarkastettavana". Vaikka Lönnrot, toisin kuin useat muut, ei tuonut juuri mitään aineistoa Reinholmin nimistöartikkeliin, informanttien "Tohtorit"-luettelossa Lönnrot mainitaan artikkelin alussa. Arkistossa säilynyt fragmentti Reinholmin käsikirjoituksen kyseisestä osasta ei kuitenkaan sisällä tätä kiitosmainintaa Lönnrotista, vaan nimi ilmaantui painettuun versioon, ehkä arvovaltasystistä. Tapahtumien keskiöstä ulkona olleen D. E. D. Europæuksen kirje Reinholmille paljastaa, että Lönnrot oli Reinholmin käsikirjoituksen pohjalta laatinut kasvinnimiluettelon, jota on säilynyt kaksi versiota SKS:n kirjallisuusarkistossa. Niistä puhtaaksi kirjoitettua versiota on käytetty vuonna 1860 painetun Lönnrotin *Suomen Kasviston* kotimaisten nimien synonyymiluettelon käsikirjoituksena, minkä paljastavat siinä olevien synonyymien järjestysnumeroinnit.

H. A. Reinholmin julkaisun välissä säilyneelle irtolapulle lyijykynällä merkittyjä kasvinnimiä Huittisista. Luettelon tiedot antanut pastori K. [Karl eli Kalle] Dahlberg toimitti neljänneksi eniten Elias Lönnrotin nimissä julkaistun Suomalais-ruotsalaisen sanakirjan palstoista. Kansan käyttämistä nimistä mm. selviää saniaisen lehtien latriinikäyttö. Tätä käyttöä oli ehkä myös kansainvälisesti, koska 'miehen saniaiseksi' [Dryopteris ("Polyp.") filix-mas] nimettyä kivikkoalvejuurta pehmeämpi soreahiirenporras on nimetty 'naisen saniaiseksi' (Athyrium filix-femina). "Juurus-ruwis" oli syysruista, joka kylvettiin ohran, nauriin, kauran tai tattarin juurella kasvamaan jo keväällä tai kevatkellä ja joka jäi ensimmäisen sadonkorjuun jälkeen syksyllä maalle oraana talvehtimaan.

Eripainoksen välilehdille tehdyt merkinnät käsittelevät pääosin kasvien kansanomaisia nimiä, jotka olivat Reinholmin artikkelin pääaihe. Lisäykset eivät ole Reinholmin käsialaa, joka on kulmikkaampaa ja vähemmän huoliteltua. Lisäilty on myös muutama kansan käyttämä eläimennimi, kasvivärystäietoja, joi-takin lääkintäkäyttötietoja ihmiselle ja karjal-le, mm. ähkyyn, taikakeinoja tai loitsuja, jotka olivat Lönnrotin lääketieteellisen väitöskirjan aiheina 1842 ja professori Lönnrotin esitelmän aiheina Suomen Tiedeseurassa 3.12.1855. Li-säksi vuonna 1856 Lönnrot luennoi loitsuista. Reinholmin eripainoksen takakannen muis-tiinpanojen aihepiiri poikkeaa myös geologian puolelle, sillä sinne on koottu suomenkielistä maaperäsanaa. Käsiala, aiheet, tunnistettavis-sa oleva ajoitusväli 1851–1866 ja pääasiallinen leksikaalinen aineiston käsittely todistavat sen puolesta, että kirja oli Elias Lönnrotin hallussa pitkään, ehkä Lönnrotin Kajaanista Helsinkiin 1854 tapahtuneesta muutosta alkaen.

Lisäyksiin merkittyjen informanttien nimien lyhenteistä ovat useat helposti pääteltä-vissä mm. SKS:n julkaistun jäsenluettelon poh-jalta. Lönnrotin aikaisempi ja tärkeä apulainen D. E. D. Europæus, johon lönnrotilainen kou-lukunta jäädytti suhteensa 1840-luvun lopussa, esiintyy sekä lyhenteinä että kokonaan kirjoit-tetuna. Merkinnöistä paljastuvat informanttien tai kerääjien ja paikkakuntien nimet ovat lisä-suomen kielen vanhan sanaston tutkimukseen, sillä painetut sanakirjat harvoin antavat suo-men sanojen kirjauspaikkakuntia. Kirjaviitteitä on varsinkin virolaisiin julkaisuihin. Reinhol-min viitatessa artikkelissaan ”Tuhat-latva”-nimen kohdalla Kalevalan toiseen painokseen on Lönnrot lisännyt viitteen ensimmäiseen Kalewalaan (”Klvla 1836. I. s. 40. v. 337. för-modligen Achillea”). Merkinnöistä näkyy, että kirjoittajan omistuksessa (”i min ägo”) oli ollut professori Pehr Kalmin vuoden 1770 luento-

teksti ja erillinen luettelo Kalmin käyttämistä kasvien nimistä.

Reinholmin artikkelista tuli olennainen osa Lönnrotin suomenkielistä kasviston selvitys-työtä. Sen tuloksena syntyi suomalainen kasvi-tieteen (”kasvikon”) oppisanasto, kenttäkasvio *Suomen Kasvisto* 750 kappaleen ”koelma”-koe-painoksena 1860 ja kasvitieteilijä Th. Sælanin revidoimana levitykseen tarkoitettulla 1000 kap-paleen painoksella ja uusitulla nimellä *Suomen Kasvio* 1866. Tässä yhteydessä Lönnrot vakiin-nutti suomenkielistä kasvinnimistöä osaksi oi-kein kohdentaen kansan käyttämiä kasvinnimiä, osaksi siirtelemällä suomalaisia lajinimiä toisille, kansan nimeämistä vailla oleville lajeille. Siir-rännäisnimi lajilta toiselle on esimerkiksi *lääte*. Useiden mykerökukkaiskasvien nimien koh-dalla Lönnrot on ollut ymmällä, mikä näkyy myös esimerkiksi juuri lääte-lisäilyssä Reinhol-min *lääte*-nimien kohdalle. Nimi on lyhentymä lähteenkukka- tai muusta lähde-johdoksesta. Lönnrot käänsi eri kielistä kasvinnimiä suo-meen. Käännös-väännös venäjältä oli nimi *yö-vilkka* vähäiselle orkidealle *Goodyera repens*, jolle ei kansankielistä nimeä tunnettu; eräs valkoleh-dokin (*Platanthera bifolia*) venäjänkielinen ni-mi on *notšnaja fialka* (’yöllinen orvokki’). Myös Uudenmaan ruotsista tunnetaan nimi *nattviol* (’yöorvokki’) valkolehdoille sekä maarian-kämmekälle (*Dactylorhiza maculata*) 1860-luvul-ta. Nimen kivirikko Lönnrot näyttää kääntä-neen tieteellisestä nimestään *Saxifraga*.

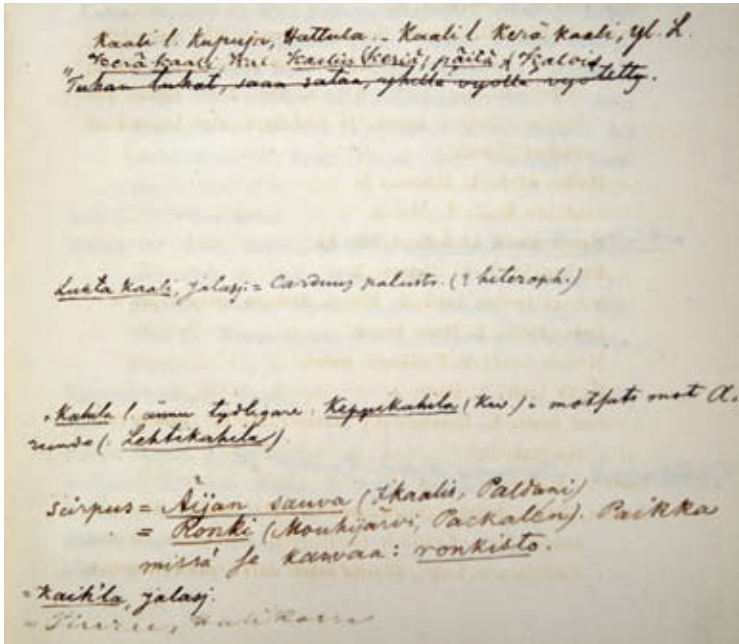
C. A. Gottlund

Väeltajan päiväkirjasta voimme lukea, että Lönn-rot aloitteli kansan käyttämien kasvinnimien tiedustelun ollessaan Juvan pappilassa kevääl-lä 1828. Ei liene sattumaa, että tämä pappila oli Lönnrotia noin kuusi vuotta vanhemman C. A. Gottlundin aikaisempi koti. Gottlund oli ke-rännyt kasveja jo lukiolaisena Porvoossa (aloitti

J. W. Palmstruchin *Svensk botanik* (1802–1838) ja J. E. Smithin *English Botany* (1790–1814) ovat olleet Lönnrotille tärkeitä lähdeteoksia hänen laatiessaan Suomen kasvistoaan. Edellisestä esimerkkinä James Sowerbyn lumme ja mänty, jälkimmäisestä ruusu ja saniainen. Kansalliskirjaston kokoelma.

Merkintöjä H. A. Reinholmin julkaisun sivun 188 kohtiin Viikin tiedekirjaston eripainoksessa. Lönnrot on ollut epä tietoinen, tarkoittiko "luhta kaali" Jalasjärvellä) suovai huopaohdaketta. Huopaohdake on oikea, koska sen piikittömiä lehtiä kansa käytti kaalin tapaan ravinnoksi. Samuli Paulaharjulta tiedämme, että Kurikassa luhtakaalilla tarkoitettiin huopaohdakkeen alimpia lehtiä. Ronki-nimellä tarkoitettiin kaisloja ja niiden kasvupaikkaa johdoksella ronkisto Mouhijärvellä tietolähteenä [J. K.] Packalén. Ruokoa tai kaislaa tarkoittavat myös ronka ja runka, joita tapaa enää vain erisnimissä.

lukion 1810) ja kesästä 1814 Turun akatemian opiskelijana sekä vuonna 1824 biologiaa Turussa ja Upsalassa opiskelleena. Juvalla hän oli päiväkirjamerkintöjensä mukaan retkeillyt Johan ja Matts Räisäisen kanssa. Viimeistään vuodesta 1814 Gottlund oli kerännyt kansan käyttämiä kasvinnimiä Juvalla, joten tämä on voinut antaa Lönnrotille ajatuksen koota kasvien nimiä juuri tästä pitäjästä. Juvan pappilassa Gottlund oli harrastanut huonekasvejakin ja kummajaisena rahvaalle oli istuttanut ja syressin muotoon leikkannut katajia ja kuusia. Nämä muotopuut olivat muutamia vuosi myöhemmin yhä Juvalla Lönnrotin todettavissa ja muistuttamassa Gottlundin kasvitieteen harrastuksista. Ylioppilas Gottlundin maisteri Lönnrot kuittasi päiväkirjaansa lyhyesti, että oli jo ehtinyt tallentaa runot Juvan seudulta, joten jäi aikaa vaikka kasvinnimien tiedusteluun. Miksiköhän Lönnrot yleensä kulki Juvan kautta, vaikka tiesi sieltä runot jo keräytyiksi?

Kasvien kerääjäksi suomen kielen professori Lönnrot ryhtyi vasta Kajaanista muuttamisensa jälkeen 1856, noin 45 vuotta Gottlundia myö-

hemmin. Tämä oli suomen kielen lehtorina toistamiseen hakenut turhaan oppiaineen professuuria. Gottlundilla oli biologiaa opiskelleena merkittäviä, mutta unhoon jääneitä saavutuksia myös kasvi- ja sienitieteen alalla. Hän teki Helsingin Isosaaresta maamme ensimmäisen kattavan floristisen tutkimuksen kesällä 1843, minkä ansiosta yli 160 vuoden jälkeen voimme seurata ympäristönmuutoksen vaikutusta julkiselta liikkumiselta rajatun Isosaaren kasvilajistoon. Gottlundin kasvitieteelliset savutukset saivat osakseen enemmän huomiota Suomen ulkopuolella, Pietarissa, Ruotsissa ja Lontoossa. Gottlundin omintakeisella menetelmällä pre-paroimia sieninäytteitä oli esillä vuonna 1851 Lontoon maailmannäyttelyssä Venäjän osastolla. Gottlund kokeili myös sienten kasvatusta *ex situ*. Helsinkiin muuttaneen Lönnrotin ryhdyttyä kasvitieteilijäksi Gottlund näyttää jättäneen kasvitieteen ja aloittaneen uuden uranavauksensa, nyt muinaistieteiden alalla.

Retkillään mm. laajoja kansanrunouden, muinais-, kieli- ja kansatieteen keräyksiä koon-

nut Henrik August Reinholm varmisti itselleen viran hakeutumalla papin toimeen ja samalla sai etäisyyttä ”kovaan lönnrotilaiseen ytimeen” vuoden 1853 väitöksensä jälkeen. Reinholm toimi pappina pääasiassa Suomenlinnassa, yhä lähellä tieteen keskuksiksi kasvanutta Kruununhakaa, mutta merimatkan ja varuskunta-alueen suomassa eristyksessä.

Reinholm ja Societas pro Fauna et Flora Fennica

Viikin tiedekirjaston eripainos on sidottu kullutusta kestäviin ja koristeellisiin kansiin. Välilehdet osoittavat teoksen olleen tarkoitettu täydentävään nimistön keruuseen tai leksikaaliseen toimittamiseen. Teos on kuulunut käsin tehtyjen merkintöjen ja leimojen mukaan tieteelliselle seuralle *Societas pro Fauna et Flora Fennica* (SFFF). Tämä edelleen toimiva biologian seura perustettiin Turussa 1821 ja se muutti Turun palon jälkeen yliopiston mukana Helsingiin. SFFF-seuran jäseneksi Lönnrot hyväksyttiin vuonna 1832 ja Reinholm 1841. Monet muutkin SKS:n jäsenistä kuuluivat myös SFFF-seuraan, jonka toiminnalle oli leimallista puhtaasti kuvaileva biologia ja luonnon, ”luonnonhistorian” tuntemuksen edistäminen, luon-

nontieteellisen museotoiminnan aloitus Helsingin yliopistossa sekä alan tiedonvaihtoyhteisöjen luominen ulkomaille.

SFFF:n kirjaston nykyinen luettelokortti ei kerro Reinholmin teoksen hankintavuotta. SFFF:n kirjasto käynnistyi lahjoituskirjalla Helsingissä vuonna 1830. Yhdeksän vuotta myöhemmin kirjastoa oli hyllyllinen, mutta vuonna 1977 jo 1328 hyllymetriä ja lähes pelkästään ulkomailta lehtien vaihdon kautta karttuneena. Aluksi kirjasto oli yliopistolle kuuluneessa talossa Esplanadilla. Vuonna 1832 se muutettiin yliopiston uuteen taloon eli vanhimpaan osaan nykyistä päärakennusta, jossa kirjasto oli 1900-luvun vaihteeseen. Seuraavaksi sijoituspaikaksi tuli ns. Pöllölä Kasarminkatu 24:ssä. Sen jälkeen Reinholmin eripainoksen matka on jatkunut vuodesta 1931 Säätytalon Tieteellisten seurojen kirjaston ja Aura-talossa ja sittemmin Teollisuuskatu 23:ssa sijainneen Helsingin yliopiston kirjaston Luonnontieteiden kirjaston kautta Viikin tiedekirjastoon. Reinholmin välilehditetty eripainos tulisi sen säilyvyyden varmistamiseksi liittää Kansalliskirjaston käsikirjoituskokoelmaan. □

Kirjoittaja on Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen erikoistutkija.

LEHTILUUKKU.FI

Lehdet digitaalisina näköisversioina www.lehtiluukku.fi

Kansalliskirjasto-lehti luettavissa ilmaiseksi Lehtiluukussa.

Kansalliskirjastossa keskusteltiin arvoista

Kansalliskirjastossa puhutaan arvoista ja niiden toteutumiseen kiinnitetään aidosti huomiota. Kevään aikana kirjastossa toteutettiin laaja arvokeskustelu. Tavoitteena oli tarkistaa vuonna 2004 Kansalliskirjastossa määriteltyjen arvojen sisältöä sekä tutustuttaa samalla arvoja uusille työntekijöille.

Kansalliskirjaston toiminnan perustana ovat arvot: olemme ammattitaitoisia ja kehittymme, teenne yhdessä, toimimme avoimesti ja luottavasti sekä kulttuuriperintömme on aina läsnä.

Keväällä toteutettuun arvokeskusteluun osallistui koko henkilöstö ja johto. Keskustelu jakaantui arvotyöpajoissa työskentelyyn sekä yhteiseen arvopäivään. Arvotyöpajoissa kirjaston henkilöstö keskusteli mm. siitä, missä asioissa arvot toteutuvat omassa työssä ja koko Kansalliskirjastossa sekä missä asioissa tai tilanteissa arvot eivät toteudu vielä riittävällä tavalla.

Posterinäyttely oli arvopäivän kohokohta

Arvotyöpajojen keskusteluista työstettiin kirjaston arvojen tilaa kuvaavia postereita, joista rakennettiin näyttely kirjaston arvopäivään. Posterinäyttely toi esille kirjastossa käydyssä arvokeskustelun koko kirjon. Näyttely sai kovasti kiitosta, se oli oiva tapa jakaa nopeasti ja mielenkiintoisella tavalla arvoihin liittyviä erilaisia tulkintoja koko henkilöstölle. Näyttely kuten

muukin prosessissa syntyneet aineistot jatkavat elämäänsä sähköisenä versiona Kansalliskirjaston intranetissa.

Arvopäivän aikana esitettiin monenlaisia tavoitteita, joita kirjastossa tulee edistää:

- Avoimen keskustelun lisääminen kasvattaa luottamusta.
- On myös velvollisuus kuunnella.
- Toivotaan sallivaa ilmapiiriä uusissa asioissa.
- Täytyy miettiä, mitä omassa työssä voi olla tärkeää muille.
- Kulttuuriperintömme on aina läsnä -arvon muotoilua on syytä täsmentää.

Arvopäivän tarkoitus oli koota yhteen arvotyöpajoissa käydyt keskustelut, arvotulkintoihin liittyvät näkemykset sekä jatkaa keskustelua arvoista myös henkilöstön ja kirjaston johdon kesken.

Tuloksena konkreettisia ehdotuksia

Arvopäivän aikana tehtiin useita ehdotuksia johdon ja henkilöstön koetun etäisyyden pienentämiseksi sekä kirjaston sisäisen yhteistyön edistä-

Kansalliskirjaston arvopäivää vietettiin 16.4. Helsingin yliopiston pienessä juhlasalissa.

miseksi. Ehdotukset kerättiin talteen, ja niistä työstettiin kirjaston toiminnan kehittämiseen tähtäävä lista lyhyen ja pitkäaikavälin tavoitteita.

Lyhyen aikavälin tavoitteina kirjastossa muotoillaan uudestaan *Kulttuuriperintömme on aina läsnä* -arvo, käynnistetään kirjaston sisäinen työkierto-ohjelma sekä laaditaan ohjeet sisäiseen tiedottamiseen liittyvistä vastuista. Lisäksi kirjastossa päätettiin lisätä osaamisen jakamiseen liittyviä toimintatapoja, ja sovittiin ylikirjastonhoitajan säännöllistä ”kyselytunneista” kirjaston eri tulosalueilla.

Pitkän aikavälin tavoitteina kirjastossa etsitään sopivia palkitsemisen välineitä, kehitetään kirjaston henkilöstölle suunnattujen tilaisuuksien rakennetta sekä vahvistetaan Kansalliskirjaston yhteistyörakenteita.

Arvoprosessin välituloksena kirjastolla on syksyllä 2010 tarkennetut määritelmät arvoille ja niitä eri näkökulmista tulkitseville arvonormeille.

Arvoprosessi jatkuu

Arvotyöpajoissa ja arvopäivässä puhuttiin asioista, jotka olivat lähellä jokaisen arkityötä. Keskeistä prosessissa oli tilaisuus hakea yhdessä arvojen tasapainoa. Kaikkien henkilöstöryhmien mukanaolo antoi sekä mahdollisuuden tutustua paremmin kaukaisempiin työkavereihin että tuoda keskusteluun useanlaisia näkökulmia. Kansalliskirjastossa käydyn arvokeskustelun tehtävänä oli nostaa esiin yhteistyöhön ja työkuultuuriin liittyvät asiat, arvioida tilannetta sekä tehdä ehdotuksia toteuttamista varten.

Arvoprosessi jatkuu – nyt on konkreettisten toimenpiteiden vuoro. Arvoihin kirjastossa palataan syksyllä järjestettävässä koko henkilöstön tilaisuudessa. □

Kirjoittaja on Kansalliskirjaston henkilöstöasiantuntija.

Yleisradion sävellyskäsikirjoitukset Kansalliskirjastolle

Yleisradio lahjoitti Kansalliskirjastolle nuotistostaan merkittävän sävellyskäsikirjoitusten kokoelman tämän vuoden helmikuussa. Aineisto on karttunut YLE:n musiikkiohjelmien tarpeisiin hankituista sävellyksistä aina vuodesta 1927 alkaen, käytännössä koko vuonna 1926 perustetun Yleisradion toiminnan ajan.

Alkuperäiset käsikirjoitukset siirrettiin Kansalliskirjastoon, koska niillä ei ole säännöllistä käyttöä YLE:n ohjelmatuotannossa. Ajatus aineiston siirrosta syntyi ylikirjastohoitaja Kai Ekholmin vieraillessa Yleisradiossa, kun YLE ARMin (arkisto-, medianhallinta- ja informaatiopalvelu) päällikkö Katri Vääntinen esitteli talon kokoelmia. Nopeassa tahdissa tuli yhteisymmärrys aineiston siirrosta Kansalliskirjastoon, mikä olisi molempien osapuolien etu. Näin turvattiin käsikirjoitusten asianmukainen pitkäaikaissäilytys ja se, että aineisto olisi helpommin tutkijoiden saatavilla. Kansalliskirjastossa on ennestään mittavat kokoelmat suomalaisten säveltäjien käsikirjoituksia sekä valtavasti muuta lähdeaineistoa. Näin Kansalliskirjasto on musiikin tutkimuksen kannalta varsin keskeinen paikka.

Yleisradion Nuotistossa pitkään työskennellyt musiikki-informaattikko Kristiina Hako oli vahvasti siirron kannalla: ”Vaikka Yleisradion käsikirjoituskokoelma on ollut aina tutkijoiden saatavilla YLE Nuotiston tiloissa, on Kansalliskirjasto kuitenkin sille omin sijoitus-

paikka osana kansallisaarteistoa. Yleisradion kokoelma täydentää sitä suomalaisten säveltäjien käsikirjoituspalapeliä, joka on jo säilytettävänä Kansalliskirjaston turvallisissa ja tarkoitukseenmukaisissa tiloissa.” Myös YLE:n kirjaston tietopalvelupäällikkö Janne Ranta oli mukana lahjoituksessa ja sen suunnittelussa.

Yleisradion käsikirjoituskokoelma on hyvin laaja, noin kymmenen hyllymetriä, ja se tulee osaksi Kansalliskirjaston käsikirjoituskokoelmia muodostaen oman *Yleisradion sävellyskäsikirjoituskokoelma* -nimisen kokonaisuuden. Lahjoitettava aineisto koostuu lähes yksinomaan säveltäjien omakätisistä partituureista muun orkesterimateriaalin jäädessä edelleen Yleisradioon.¹

Partituurikokoelmassa on orkesterisävellysten lisäksi radio- ja televisio-oopperoiden käsikirjoituksia, yksinlauluja sekä kamarimusiikkiteoksia. Suuri osa teoksista on sävelletty Radio-orkesterille (josta siis kasvoi ja kehittyi Radion sinfoniaorkesteri, RSO). ”Käsikirjoituskokoelma kertoo selkeästi Radio-orkesterin kehityskaaren pienestä, lyhyitä, kevyehköjä

kappaleita soittavasta yhtyeestä suurten muotojen sinfoniaorkesteriksi”, luonnehtii Hako. Osa kokoelman partituureista on ollut ahkerassa käytössä, mistä kertovat kuluneet kansilehdet, esitysmarkintöjä täynnä olevat partituurinsivut sekä repeytymät ja kulumat.

TV:tä varten sävelletty musiikki muodostaa oman kokonaisuutensa, sillä monet teoksista ovat tulleet tunnetuiksi kotisohvilla juuri televisioruudun välityksellä. Tällaisia teoksia ovat esimerkiksi Einar Englundin sarja elokuvamusii-kista *Valkoinen peura* (1952) tai Tauno Marttisen Eeva-Liisa Mannerin tekstiin säveltämä *Poltettu oranssi* (1968), joka oli ensimmäinen väreissä nähty kotimainen TV-ooppera. Partituurin avaamalla näkee miten musiikkia on sovitettu ohjaajan näkemyksiin. Marttiselta on kokoelmassa myös toinen TV:lle sävelletty ooppera, *Kihlaus* vuodelta 1964.

1980-luvulla televisiossa nähty Kalle Holmbergin ohjaama ja Paavo Haavikon käsikirjoittama *Rauta-aika* oli hyvin suosittu draamasarja, jota tähdittivät maan eturivin näyttelijät. Musiikin tähän Kalevala-vaikutteiseen menestyssarjaan sävelsi Aulis Sallinen (1935–). Einojuhani Rautavaaran Unkarin kansannousua kuvaava TV-ooppera *Kaivos* op.15 on esitetty vain televisiossa, mutta ilmeisesti teoksesta ollaan valmistamassa esitystä Tampere Filharmonian ensi syksyn ohjelmaan. Aihe on ollut poliittisesti hie-man arka, jonka vuoksi Kansallisooppera ei ole aikanaan teosta ottanut ohjelmistoonsa.

Sibelius, Klami, Raitio, Rautavaara...

Kokoelman nimekkäintä osaa edustavat kaksi Jean Sibeliuksen omakätistä käsikirjoitusta: alkusoitto *Karelia*-sarjaan ja jousikvartetton B-duurin kaksi osaa (II ja IV). Teosten kulkeutumisesta Yleisradion kokoelmiin ei ole tarkempaa tietoa, mutta ne mainitaan myös Fabian Dahlströmin *Jean Sibelius: Thematisch-bibliographisches*

KUVA: KARI TIMONEN

TV-oopperan *Poltettu oranssi* esitys televisiossa lokakuun 6. päivänä 1971 oli yksi Tauno Marttisen uran kohokohtia. Katsauksen kirjoittaja Petri Tuovinen esittelee partituuria kirjaston johtokunnalle.

Verzeichnis seiner Werke (Breitkopf & Härtel 2003) -luettelossa. Osa kokoelman teoksista on sävelletty kauan ennen kuin Yleisradio oli vielä edes perustettu, kuten vaikkapa Ernst Fabritiuksen jousikvartetto op.6, joka on vuodelta 1860. Kokoelmassa on myös yksi saksalaissyntyisen ”Suomen musiikin isän”, Fredrik Paciuksen teos, *Elegie*, joka on päivätty vuodelle 1879. Maan musiikkielämän kaartia on kokoelmassa erittäin laajasti, sillä se sisältää teoksia noin sadalta säveltäjältä täydentäen näin erinomaisesti Kansalliskirjaston musiikkiarkistoja. Kokoelman myötä hahmottuu miten rikas ja laaja oma musiikkielämämme oikeastaan on.

Musiikintutkijan työtä helpottaa että lähdeaineistoa on yhdessä arkistossa mahdolli-

KUVA: KARI TIMONEN

Musiikki-informaattikko Kristiina Hako esitteli kokoelmaa luovutustilaisuudessa ylikirjastonhoitaja Kai Ekholmille ja Asia, kulttuuri -ohjelmistoalueen johtajalle Olli-Pekka Heinoselle ja vastaava tuottaja Mikko Maunulalle.

simman paljon. Monen säveltäjän kohdalla tilanne on se, että käsikirjoituksia sijaitsee hyvin monessa arkistossa. Yleisradion käsikirjoitusten siirtymisen myötä, teosten löytyminen ”saman katon alta” paranee, koska hyvin merkittävä lähdeaineisto on siirtynyt osaksi Kansalliskirjaston arkistoja. Esimerkiksi Uuno Klamin kohdalla tilanne paranee huomattavasti, sillä Yleisradion kokoelmassa on useita teoksia, joita voi luonnehtia säveltäjän tuotannon kulmakiviksi: pianokonsertto *Une nuit à Montmartre* (1925), toinen sinfonia, viulukonsertto, *Merikuvia*, *Pyörteitä*-baletin toinen näytös, puhumattakaan *Kalevala-sarjasta*, josta kokoelmassa on mukana muutamia osia.

Väinö Raition teoksia kokoelmassa on monta, kuten esimerkiksi tunnettu teos *Joutsenet*, sävelrunoelma orkesterille, joka oli ainoa säveltäjän elinaikana painettu teos. Kirjastolla on entuudestaan laaja Väinö Raition arkisto, joten säveltäjän teoksia löytyy nyt kirjaston kokoelmista erittäin kattavasti. Tunnetuimmista kotimaisista säveltäjistä on syytä mainita myös Leevi Madetojan, Tauno Pykkäsen, Sulho Rannan, Einojuhani Rautavaaran, Lauri Saikkolan ja Ahti Sonnisen lukuisat orkesteriteokset. Erityisesti Rannan teoksia on erittäin runsaasti aina orkesteriteoksista pienimuotoisimpiin teoksiin. Aarre Merikannolta kokoelmassa on ensimmäinen ja toinen konsertto viululle ja orkesterille, *Pan* sekä ensimmäinen ja toinen pianokonsertto. Mukana myös yksi Armas Launin teos, *Suite Carélieenne*. Säveltäjän toive oli että koko hänen aineistonsa päätyisi Kansalliskirjaston kokoelmiin² – näin postuumisti hänen tahtonsa toteutui myös tämän teoksen kohdalla.

Näiden poimintojen lisäksi kokoelmasta löytyy teoksia lukuisilta muilta säveltäjiltä, jotka eivät ole saavuttaneet niin tunnettua asemaa kuin musiikin historiassa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita että niiden arvo olisi vähäisempi – tärkeintä on että teokset ovat tutkijoiden saatavilla ja niiden säilyvyys on varmistettu. □

Kokoelmaa voi tutkia erikoislukusalissa (puh. 191 24081) käsittelyvaiheen jälkeen.

Lisätietoja: Petri Tuovinen. Tietoasiantuntija. Sävellyskäsikirjoitukset, Käsikirjoituskokoelmat. Kansalliskirjasto. e-mail: petri.tuovinen@helsinki.fi

¹ Orkesterimateriaali on yleensä jonkun muun kuin säveltäjän itsensä kirjoittamaa ja siksi sen siirtämistä Kansalliskirjaston kokoelmiin ei katsottu olevan tarpeellista. Materiaali löytyy kuitenkin edelleen Yleisradiosta ja kopioina teoskohtaisesti Suomalaisen musiikin tiedotuskeskuksesta.

² Kansalliskirjastossa on laaja Armas Launin teosten arkisto (coll.123, Ms.Mus.Launis), joka saatiin perikunnalta lahjoitukseksi vuonna 1960 eli piakkoin säveltäjän kuoleman jälkeen. Hänen tahtonsa oli että koko aineisto siirretään Helsingin yliopistolle, paikkaan jota hän piti henkisenä kotinaan, vaikka itse asui Ranskassa.

Mikäs kirjan tappaisi -näyttely esittelee kirjojen ohella uusia lukulaitteita, joiden kosketusnäytöltä voi selata vaikka vanhoja pergamenttikirjoja. Valtioneuvos Riitta Uosukainen avasi näyttelyn, silkkinauhaa pitävät ylikirjas-tonhoitaja Kai Ekholm ja vahtimestari Ricardo Parada.

Mikäs kirjan tappaisi.

KIRJA NYT JA TULEVAISUUDESSA

NÄYTTELY 27.5.-31.12.2010 KANSALLISKIRJASTON KUPOLISALISSA

Valtioneuvos Riitta Uosukainen avasi 26.5. Kansalliskirjastossa näyttelyn *Mikäs kirjan tappaisi*. Vähältä piti, ettei näyttelyä peruttu, sillä juuri ennen näyttelyn pystyttämistä Kansalliskirjaston Gallerian alla todettiin putkirikko. Tästä syystä näyttely on siirretty kirjaston kupolisaliin. Kirjaston kokoelmille ei putkirikosta aiheutunut vahinkoja.

Näyttelyssä pohditaan kirjan tulevaisuutta. Sähkökirja tekee tuloaan. Apple on myynyt USA:ssa kuukaudessa yli miljoona uusinta *iPadian*. Ensimmäiset kotimaiset sähkökirjan lukulaitteet ovat valmisteilla. Kirjankustantajat vähentävät työnte-kijöitä. Kuoleeko kirja, luetaanko kirjaa enää pape-ri muodossa? Tyhjeneekö kirjahylly ja koulureppu? *Mikäs kirjan tappaisi* -näyttely kertoo, että kirja on selvinnyt kautta aikojen. Kirjan uhkia on ollut ennenkin: sodat, sensuuri ja tulipalot. Sokrates piti jopa itse kirjoitustaitoa uhkana ihmisen muistille.

Tuskin mikään kuvastaa paremmin *Mikäs kirjan tappaisi* -teemaa, kuin kirjallisuutemme vanhimmat dokumentit, keskiaikaiset pergamentit, jotka ovat

selvinneet eri koettelemuksista halki vuosisatojen. Näyttelyssä esitellään pergamentteja huippu-modernin tekniikan avulla: digitaalisessa muodossa kosketusnäytöllä, jossa kävijä voi sormen hipaisul-la tutustua keskiaikaisiin aarteisiin.

Näyttely lähtee liikkeelle tarinasta. Alussa oli tarina ja tarinankertojat. Tarinat kiersivät maailmaa synnyttäen uusia tarinoita. Sitten keksittiin kirjoitustaito ja kirjapainotaito: kirjat levisivät maailmal-le. Mutta miten kirjailijat synnyttävät kirjoja? – Kirjailijat vastaavat: kirjoittaminen on intohimo, ei voi elää kirjoittamatta, kirjoittaminen on eheytymistä. Kirjailija on myös tarinankertoja, joka tarvitsee kuulijan – lukijan. Lukijat odottavat, ja kirjailija tarinoi heille.

Näyttely kertoo myös tämän päivän suomalaisten rakkaudesta kirjaan. Yhteistyössä Vaskivuoren ja Herttoniemen yhteiskoulun lukiolaisten ja heidän äidinkielenopettajiensa kanssa on järjestetty tunnetuille henkilöille kysely, mitkä ovat heidän elämänsä rakkaimmat kirjat. Näyttelyssä on esillä

vastaajien kirjasuosikkeja perusteluineen. Vastaajien ikärakenne on 12-vuotiaasta 86-vuotiaaseen, ja he edustavat erilaisia ammattialoja: kokki, säveltäjä, laulaja, videopelituottaja, lävistystaiteilija, tv-toimittaja, sarjakuvapiirtäjä, luontokuvaaja, huippu-urheilija, yritysjohtaja, kosmologi. Vastaukset osoittavat, miten suuri, joskus jopa käänteentekevä merkitys kirjoilla on nykysuomalaisen elämässä: ”Elämäni murroshetkien lohtu.” ”Tämän luettuani oli selvää, ettei maailma ole enää entisensä.”

Näyttelyn tarkoituksena on virittää niin nuorison kuin aikuistenkin lukuinnostusta ja interaktiivisuutta. Esillä on sähkökirjojen lukulaitteita ja kaksi uutta kosketusnäyttöä, joista toisessa on pergamentteja ja toisessa valikoima Pelasta kirja -projektista. Vaskivuoren ja Herttoniemen yhteiskoulun lukiolaiset ovat tehneet näyttelyyn myös videosityksen, jossa he lukevat otteita omista kirjasuosikeis-

taan. Syksyllä näyttely laajenee Kansalliskirjaston Agricola-huoneeseen, jossa on bookcrossing-hylly: näyttelyssä kävijä voi ottaa siitä kirjan mukansa ja jättää tilalle omansa. Lukiolaiset koostavat kirjaston kahvilaan myös näyttelyn omista suosikkikirjoistaan. Näyttelyyn liittyy syyskauden aikana moninaisia tapahtumia: lukupiirejä, luentosarja ja kirjaklinikka, josta saa ohjeita omien kirjojensa hoitamiseen. □

INKERI PITKÄRANTA:

Näyttelyn suunnittelutyöryhmä: toimitusjohtaja Katriina Jaakkola, arkkitehti Marjaana Kinnermä, professori Leena Kirstinä, äidinkielenopettajat Marika Kesseli (Vaskivuoren lukio) ja Eveliina Ventelä (Herttoniemen yhteiskoulun lukio) ja kulttuurikoordinaatori Inkeri Pitkäranta.

KUVA: ESKO RAHIKAINEN

Antikvariaatit ovat kirjastojen ohella tärkeimpiä kirjallisen kulttuurin säilyttäjiä ja välittäjiä. Kruununhaassa sijaitseva Laterna Magica -kirjagalleria on valikoimineen ja näyttelyineen kuin keidas arjen erämaassa. Aapo Pekari sekä asiakkaina Markus Itkonen ja Risto Rahikainen.

Kustannusosakeyhtiö Otava julkisti Kansalliskirjaston kuppilalisissa 3.6 "Alivaltiosihteerin virallisen juhlakirjan", johon on koottu parhaita radiohupailuja 20 vuoden ajalta. Simo Frangén, Jyrki Liikka ja Pasi Heikura.

NÄYTTELYT

KUPOLISALISSA

27.5.–31.12.

Mikäs kirjan tappaisi.

Kirja nyt ja tulevaisuudessa

Näyttelyn suunnitteluryhmä: toimitusjohtaja Katriina Jaakkola, arkkitehti Marjaana Kinnelmä, professori Leena Kirstinä, äidinkielen opettajat Eveliina Ventelä ja Marika Kesseli sekä kulttuurikoordinaattori Inkeri Pitkäranta. Mukana suunnittelussa ja toteutuksessa Vaskivuoren ja Herttoniemen yhteiskoulun lukio-laisia.

Näyttelyyn liittyviä tapahtumia syksyllä: luentosarja, lukupiiri, kirjaklinikka, bookcrossing ym.

Mikäs kirjan tappaisi -näyttelyssä on esillä mm. laulaja Anna Puun suosikkikirjoja, joista yksi on on Chang Jungin Villijoutsenet. "Vaikuttava kolmen naisen elämäkerta, jonka myötä elämäkertakirjallisuudesta on tullut yksi lempikirjallisuuden lajeistani."

AGRICOLA-HUONEESSA

12.5.–4.9.

Uusi lukemiskulttuuri 1700-luvulla Suomessa
Suosikkikirjoja kaunokirjallisuudesta matkakirjoihin.

Näyttelyn suunnittelu:
Kirjastonjohtaja, FT Cecilia af Forselles (SKS).

KAHVILASSA

17.5.–4.9.

Kauneimmat kirjat 2009

Yhteistyössä Suomen kirjataiteen komitean kanssa.

ROTUNDASSA

25.3.–25.9.

Kalevalaa monessa muodossa

Vanhan Kalevalan 175-vuotisjuhluvuosi
Yhteistyössä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kanssa.

TAPAHTUMAT

pe 27.8. klo 18–22

Taiteiden yö Kansalliskirjastossa

klo 18–20: *Kalevalan tarinoita* laulaen ja soittaen.

Esiintyjät: Sibelius-Akatemian Kansanmusiikin osastolta. Järjestetään yhteistyössä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kanssa.

klo 20–22: *Laulava kansa!*

Yhteislauluilta *Ajopuut*-yhtyeen säestyksellä.
Juontaa Esko Rahikainen.

Näyttelyt avoinna:

1.6.–31.8.: ma-to 9–18, pe-la 9–16
heinäkuussa la suljettu

Vapaa pääsy

Lisätietoja näyttelyistä ja tapahtumista:
Kulttuurikoordinaattori Inkeri Pitkäranta,
puh. (09) 191 22738 inkeri.pitkaranta@helsinki.fi

KANSALLISKIRJASTO

Unioninkatu 36, 00170 Helsinki

Taiteiden yötä vietetään perjantaina 27.8. Alkuillasta kuullaan Kalevalaan liittyvää ohjelmaa ja sen jälkeen jo perinteeksi muodostunut "Laulava kansa" yhteislauluilta Ajopuut-yhtyeen säestyksellä. Laulut on valittu kirjaston musiikkikokoelmasta.

Filosofisen tiedekunnan promootio

Kristina Linnovaara promovoitiin tohtoriksi. Väitöskirja Makt, konst, elit julkaistiin 2008. Linnovaara on vastannut mm. Kansalliskirjaston tutkimusyhteistyöstä. Linnovaara vasemmalla.

Professorit Anto Leikola ja Matti Klinge promovoitiin riemumaistereiksi!

Rainer Knapas kirjoittaa Kansalliskirjaston historiaa. Hänet promovoitiin kunniatohtoriksi. Knapas on tunnettu myös yliopisto- ja kulttuurihistorioitsijana. Knapas neljäs oikealta.

Lintutiede on kansainvälistä ja maapallon linnustolla on myös suomenkieliset nimet. Kuvassa lienee uudenseelannimaluri (*Gerygone igata*), jonka kuva löytyi Kansalliskirjaston kokoelmasta. M. Jules Dumont d'Urville: *Voyage de la corvette L'Astrolabe*. Paris 1833

Hyvää kesää kaikille!